Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера дехь ● ШИНАРА, 12 август, 1975 шу. ● № 96 (5167). ● Мах 2 кеп.

ЛЕНИНСКИ МАШАРА ПОЛИТИКА

Европе кхерамзлен цхьана къахьегилгеи хилийтара яьча Совещане ший болх толаме чаккхбаккхар дерригача дуьнено дуьнен халкъашта юкъера лоархIамегIара событи лерхI. Цуьнан итогашка а хьежа КПСС ЦК Политбюрос, СССР Лаккхехьарча Совета Президиумой СССР Министрий Советой селхан кепа теха арадаьннача «Европе кхерамзлен цхьана къахьегилгеи хилийтара яьча Совещане итогех» болча документа тIа белгалдир «исторехь ше санна кхы ца хилла 33 европейски паччахьалкхенин, США, Канада кулгалду деятелаш вIашагIкхетар дуьнен халкъашта юкъе Iалашмате боккха лоархIам бола событи а хилла дIаоттар. Цо дIайолайкхо кхоккам кIаьдбара кердана хан-юкъа юхьиг, тайп-тайпара общественни строй йола паччахьалкхенаш машаре цхьана яхара принципаш дIачIоагIъеча а цхьатара бокъонаш йолаш цхьана къахьегара отношенеш дерIаяхара а наькъ тIа баьржха лоархIаме гIа хилар».

Дерригача советски халкъо чIоагIа къоабал а бу хьал а лоап Хельсинке баьча балха итогий. КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев керте лаьттача Советски Союза делегаце чаккхдаьхача гIулакхий иштта боккха баь мах.

Социалистически содружества мехкий инициативагIа, иштта США-и Канадаи хьалланна йолча, Европа юкъарча паччахьалкхений совещане белгалду кепа теха арадаьннача документа тIа, коллективно бир дуьнен шоллагIча тIема янза ярийоаца политически итог, бакъдир иза позицеш тIарен «шийлача тIемен» политика тIехьаде йоацаш зенен хилар. Цуьнца, вай ханара керттера декхар — халкъий машари кхерамзлен чIоагIъелга къоастадара кердa торонаш хьаййллар цо.

Совещане дакъа лоацача массанена хетари хьаштаца лараде а лувцаш, берригаш а оаьза а болаш, идеологенен общественни системаштен юкъера башхалонаш дIа а ца йоахаш баь бaрт Европа дерригача халкъий хьаштаьна боагIаш ба. Совещане бацар котбаьнараш яйшараши, хIама карахкьачараши хIама яйшараши. Совещани — ва хьаькъала котало, вай планете машари кхерамзлен еза йолаш мел барий антгуев.

Машари кхерамзлен дIахо хоаламе чIоагIъяра лоархIамегIара гIулакх да, совещане Юкхерча акта тIа хьакхайкаль паччахьалкхенаш суверенни цхьатаора бокъо йолаш хилараx, цар суверенни бокъонех йола принципаш. Цу принципашта бакъду паччахьалкхенашта юкъерча шин оагIонцарча договорашта хьалха юкъе йихьаь хинна юридически низ бола йоагIаш йола положенеш тIехххьарча шерашка Советски Союзан Францененн, ФРГ, США, Великобританена, Италена, Канада. хIаьта иштта кхыча мехкашта юкъе кулгаш яздаь кхыдола документаши.

Европе машари кхерамзлен чIоагIъяра чIоагIа гIулакх де дезаш да герзаш лохдаш дара кхерам кIезигбара гIадерзадаь дола вIаши тешаш хилар чIоагIдара барт баь де лоархIамаш. Совещане итогаша хьаелл европейски паччахьалкхенаша экономика, Iилма, техника, гонахьара среда лорадара даьккъе, экономически балха кхыча сфераш, хIаьта иштта культура, образоване, информаце, наха юкъе контакташ хилар санна долча гуманитарни дешашта, хIара мехка традицеш а лелаеш, европейски паччахьалкхенашта юкъе массе а оагIорахьара гIулакхаш дIахо шердара а дукхагIа леладара а кердa торонаш. Из дарца паччахьалкхенаштен халкъаштен юкъера гIулакхаш чIоагIлург. Цу хана цо континента дерригача халкъашта тоъ луорг шоай карадолча материальни духовни рузкъех сихагIа а дикагIа а пайда эца.

КПСС ЦК Политбюрос, СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето хьакхайкадир шоаш леладер совещане дакъа лоацача дерригача паччахьалкхенаша из барт вахаре чаккхбоаккхаргба аьнна хеташ леладеш хилар. Советски Союзага диллача, цо из иштта дерг а да, хIара аьлча, совещане баь барт В. И. Ленина хьаьчен ше хьабенача дерригача исторически наькъ тIа Советски паччахьалкхено лораеш йолчен машаре цхьана дахарен дуьнен халкъаш цхьана къахьегарен, халкъий машара а кортамукъален а принципашна яххача тайпара ба.

«Дуьнен халкъашта юкъерча гIулакхашка вай партен паччахьалкхенон чаккхбоаха никъ дика бовзаш ба. — аьлар КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева город Москва Баумански хоржамий округе харжархошца вIашагIкхийттача. — Из социализма шийна овлангара хьабоагIаш берригa а советски наькъен социалистически мехкашкарча вай вежарийн маьршача кхолламеча хьашташта тIаберзабаь а лерагIа классовни бола из дерригача халкъий машара, паргIатон, кхерамзлен гIулакха духьа, цар къаман кхерамзлени социальни прогрессен гIулакха духьа чаккхбоахаш а дерригача дуьнен тIарча дукхагIа болча наьха хьашташа маьяххара а ба».

Вай парте, цуьнан Централни Комитето, ЦК Политбюрос а новкъоста Л. И. Брежнева ше а беш бола беррига болх тIаберзабаь ба уж башха-дика гIулакхаш чаккхдахара.

«Европе машари цхьана къахьегилгеи хилийтара яьча Совещане итогех» болча документа тIа белгалдоах кхоккам кIаьдбара гIулакха Iалашмате боккха лоархIам болаш хинна, Коммунистически партен Советски паччахьалкхени арахьарча политика никъ чаккхбоахача, машара Программа оттаеча а чаккхйоаккхача а Леонид Ильич Брежнева юкъе дуккха белгаллаьнна дола дакъа. Де лерхIачоа тIаберзабаьн лаьтта машар хилийтар духьа кIаьд ца луш баьи бола цуьнан болх, белгалду документа тIа, боккха лоархIам болаш хилар Европа юкъара совещани гулъяра а цо толам баьккхара а. Вай парте, советски халкъо боккха мах бу цу хьинарерча ше ца кховеш баьча балха, хIаьта Хельсинке совещане Л. И. Брежнева даь къамаьл дизза къоабал а ду.

Дуьнен общественноста дуккхача наха чIоагIа дега тоам а хулаш белгалду укх деношка дуьнен халкъашта юкъера кхоккам кIаьдбалар тIа-тIа дукхагIа материальни чулоацамца хьалдузаш хилар. Кхоккам кIаьдбалара материализаци яр — Европера машар бокъонца чIоагIлеш бохабе йиш йоацаш дIаоттабе безаш мел долчуьна чулоацам ба. Боккха лоархIам болаш да паччахьалкхенашта юкъерча отношенеш нийсса йоагIаш йолеш принципаш дIакхайкаяр ше хьаьийцача а. Бакъда кIезигагIа лоархIам болаш дац хIанзарча дуьнен халкъашта юкъерча отношенешка уж чIоагIъяр, практикана юкъе а йоадаь, цхьанне а толхаде йиш йоаца дуьнен халкъашта юкъерча вахара закон царех дар.

Хельсинке хиннача совещане яьча решенешца ювзаенна халкъий доглоахилга дизза бакъдара, моллагIча тайпара хIама телхача а йохаргйоацаш яра вIашагIкхетаре дакъа лоацаш хиннача паччахьалкхенаша кхоккам кIаьдбалар кIоаргладара юкъара низаш тIадахийта. хIара дешна болх бе беза. ДIакхайкаяь принципаши баь барти вахаре чаккхбахара Советски Союзагара а машар безача дерригача мехкашкара а. дIадехаргда кердa низаш тIадохийтьга, машарен кхоккам кIаьдбарен гIулакха духьала долча низаша уттаю халонаши духьаленаши эшаелга.

Советски Союзо лерхI., Европа юкъара совещани чIоагIача машара а халкъий вахарера тIом дIабаккхара а наькъ тIа дIахо массе а оагIонгахьа дIахьалхашкахьа дахара йола пункт. ХIанз керттера да политически кхоккам кIаьдбалара тIема кхоккам кIаьдбалар тIатохилга. Цу дакъе хьалхарча аргIаннарча декхарех цаI лаьтт цхьанне а кхерамзленна зе а дерглоацаш массанена пайда а баргболаш. Централни Европе тIема низаши тIема герзаши кIезигдара наькъаш лахар. Вай хано керттера дIадахар — тIема герзаш хьаделга кIезигдар, цул тIехьагIа геттар соцадар. массане а дизза герз Iодиллара наькъ тIа дIахо дIахьалхашкахьа дахар. европейски лаьтта тIема низаш вIаши духьал лоаттадар кIезигдар, вIаши духьала латтача тIема блокашта Европа йийкъа хилар эшалага гIулакх дигар. Советски паччахьалкхено шийна гIулакхаш леладу совещане решенеш европейцашта хинна па Iеш кхычара а боккха лоархIам болаш хила еза аьнна. кхоккам кIаьдбалар дуьнен ерригача районашка шердала, кIоаргдала, дIадаржа деза аьнна лерхIаш.

Укх деношка вай мехка къахьегамхоша, Европе кхерамзлен цхьана къахьегилгеи хилийтара яьча Совещане дика итогаш ювцаш а массане а цхьатарра даькъала лоархIаш а юха а хьахьокх Советски Союза Коммунистически парте арахьарен чурен политика. КПСС XXIV съезда решенеш, цо оттаяь машара Программа толаме чаккхъяхара цуьнан Централни Комитето кIаьд ца луш беш бола болх шоаш хаьдда хьаллоацаш хилар. Европейски континенте кхоккам кIаьдбалар дIачIоагIдаро а дегIадоаладаро а мехкаштен халкъаштен юкъера гIулакхаш цхьана леладелга шердаро дIадехар советски экономика, культура дIахо дегIайоалаяра, советски наьха коммунистически сакхетам лаккхбара. коммунизм хьалъяра тIехьа лоаттабета къовсаме цар хьинар айдара тIаберзабаь идеологически болх боаржабе аьнна КПСС ЦК Политбюрос, СССР Лаккхехьарча Совета Президиумой СССР Министрий Советой ена указани дег тIара хьал а лаьцай йизза къоабал а ю партий кхыча общественни организацеша, берригача советски наха.

КПСС XXV съезда даха мадоагIара пакъадаха кийчлуш вай халкъо шийна кхоллама хIама хьадара къахьегамца, партен хьалхашка оттадаь гIулакхаш хьинар тIадахийта чаккхдахарца чIоагIбу Советски паччахьалкхен низ, машара, кхерамзлен, халкъий кортамукъален ленински политика лард.

(«Правда», 8 август).

Сийлен доска

1975 шера II квартале промышленноста, гIишлон, транспорта, юрта боахама предприятешa делаяьча социалистически яхьа итогашка а хьежа Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советой облсовпрофой социалистически бакъа плани социалистически декхараш кхоачашдеча кхтара тIех хьоккамаш долаш болх баь ер предприятеши организацеши республиканска Сийлен Доска тIа дIаязъе аьнна:

СССР 50 шу дизара цIерагIа Грозненски химически комбинат.

Н. А. Анисимова цIерагIа Новогрозненски мехкадаьтта чаккхдоаха завод.

«Грозгипронефтехим» институт.

ГрозНИИ.

Карабулакски химреагентий завод.

Вознесенски газ чаккхйоаха завод.

«Малгобекнефть» НГДУ.

«Горскнефть» НГДУ.

«Грознефтегеофизика» трест.

«Сунжанефть» НГДУ.

«Къилбаседа-Кавказа магистральни нефтепроводай управлени.

«Союзавтоматстрой» Грозненски опытно-экспериментальни завод.

Ленина орден делаеча № 7 йолча специализировании треста Грозненски монтажни управлени.

«Союзпромэкскавация» треста Грозненски специализировании управлени.

Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене № 7 йола гIишлон-монтажни управлени.

«Монтажтермоизделия» треста Грозненски специализировании управлени.

«Нефтегазпромавтоматика» СПКБ опытни завод.

Аргунски «Пищемаш» завод.

Къорача наьха Ерригсоюзни общества Грозненски учебно-производственни предприяти.

Барзкъашта ремонт ю а индивидуальни тега а фабрика.

«Чечингремстройбыт» ремонтно-гIишлон управлени.

Ремонтно-гIишлон треста наькъаши тIаьши хьалду управлени.

«Росмясомолстрой»» Ростовски треста Грозненски ОПМК.

«Новосельский» плодоовощной совхоз.

«Чечнингушвино» производственно-совхозни объединене ПМК.

Грозненски хлебокомбинат.

Грозненски производственни швейни объединени.

№ 504 йола наькъий участок.

«Автоспецоборудование» яха опытно-экспериментальни завод.

Грозненски автотранспортни предприяти.

Грозненски междугородни телефонни станци.

ВIашагIкхийтта Грозненски ТЭЦ.

Малхбоалехьара электрически сеташ.

«Электроприбор» яха Грозненски завод.

Машинанькъа Грозненски отделене Аргун яха станци.

Специализаци бувзамен Грозненски дистанци.

Ермоловски леспромхоз.

«Чечнингушводстрой» гIишлон управлени.

Червленски ялат дIачуйиду пункт.

Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIа совхоз.

Шалински района В. И. Ленина цIерагIа колхоз.

Укх шера ялата лаьрхIа дIайийна 200 гектари силоса йийна 50 гектари хьажкIаш я Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза Шаипов Шахаба кулгалдеча звено.

Агротехнически дикача хана обработка яьча лаьтта дIадийнача фух беркат даргхиларах тийша ба кхаш леладераш.

Силоса йийна хьажкIаш чуйица яьнна хIара гектара тIара лаккхара хьувкъам боаккхаш.

Ялатийна лаьрхIа йийнача хьажкIай хIара гектара тIара тIанйицача декхарел совгIа хьажкIаш чуяхьаргхиларах тешаш ва звеньевой.

СУРТА ТIА: ялатийна йийнача хьажкIашта юкъе ва звеньевой Шаипов Шахаб.

И. ПЛИЕВА сурт.

ПЛАНАЛ СОВГIА — 90 ЭЗАР СОМА...

Къаьстта дика къахьегаш я пятилетка тIехьарча шера Карабулакски химически реагенташ арахецача завода коллектив. Цхьаккха бутт дIабахийтабац цо укх шера паччахьалкхен плани тIанйица социалистически декхараш кхоачаш ца деш. Цудухьа товарни продукци арахецара воахI бетта план ханал хьалха кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа арахийцар 90 эзар сома маьха тайп-тайпара продукци. ХIаьта воахI бетта заданел совгIа маьхала яьккхай 46 эзар сом мах бола продукци.

Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах, бедал, электроэнерги кхоярах укх шера паччахьалкхена планал совгIа итташ эзараш сомаш пайда баьб. Къахьегама орсарле лакхъяра задани шин процент тIехккхоачашъяьй. Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш къаьстта дика къахьегарца белгалъяьнна я нов. Жидков керте латта технологически цеха коллектив.

И. КОСИВЧЕНКО, тха штате йоаца корр.

ЕВРОПЕ МАШАРИ, КХЕРАМЗЛЕИ, ЦХЬАНА КЪАХЬЕГИЛГЕИ ХУРГДА

ЧIоагIа къоабал а еш хьаллаьцар

Укх деношка Грозненски «Электроприбор» заводе гуш дар: «Парте политика хьаллоац», «Дуьненна — машар» яха плакаташ.

Цига хиннача митинге ше къамаьл деш заводе парткома секретара Н. М. Ченске белгалдаьккхар Европе кхерамзлен цхьана къахьегалгеи хилийтара йолча совещане итогаш дика хилар. чIоагIа къоабалдаь тIанйицар цу форуме КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Леонид Ильич Брежнева даь къамаьл. Дуьнен тIа машар хилийтара партен советски правительстван халданза еча йоазкхоина жоп а луш хьинаре къахьегара тIахьийхар цо митинге дакъа лоацаш мел хиннарашка.

Трибуна хьалхашка ва цхьоалагIча цеха токарь В. И. Назаров. Дега чIоагIа тоам хулаш дийцар цо Хельсинка хиннача совещане итогех.

— Дуьнен халкъашта юкъера кхоккам мелбе, машар безарий котало яккха вIаштIехьдаьннад. — аьлар цо. — Вай хьамсарча парте, КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева халданза машар бахьан долаш къовсам лоаттабарах. Новкъост Л. И. Брежнева Хельсинке даьча къамаьло къаьгга, хьахьекхар Европе кхерамзлени цхьана къахьегарен программа вай чIоагIа къоабалъяь хьаллоацаш хилар.

Оаха, болхлоша, йизза хьал а лоац къоабал а ю КПСС, Советски правительства машар бара йола арахьара политика. хIаьта машар хилийтара тхоай еча йоазкхоина оаха жоп луоргда дикача къахьегама толамашца. Хельсинке хиннача исторически совещане итогаша легаш гIоздаьккхача тха цеха болхлоша сона тIадожадаьд 1976 шера хьалхарча шин бетта план КПСС XXV съезд хьаеллача дийнахьа оаха кхоачашъергхилар дIахайтилга.

Иштта митинге къамаьлаш дир завода комсомола комитета секретара Новосельская Татьянас, предприяте керттерча технолога Н. А. Еремина, тIемен къахьегамен ветерана № 5 йолча цеха слесара-сборщика А. А. Бураелева. Цар массане а дийцар Европе кхерамзлен цхьана къахьегилгеи хилийтара йолча совещане итогех тегашта тоам а хулаш шоаш доккхал деш хилараx, дуьнен тIа машар хилийтара шоаш хьинарерча къахьегамца жоп лургхиларах.

Завода болхлоша КПСС XXV съезда сийленца накъа а болхаш укх шера план 27 декабре кхоачашъе. шу чаккхдалалехьа планал совгIа 226 эзар сома маьха продукци арахеца лаьрхIар.

ДАЬХЕН ЭКОНОМИКА ТОАЯРА

Боккхача геркамца хьежаш хилар Грозненски «Автоспецоборудование» завода болхлой Европе кхерамален сотрудничестван хилийтара йолча совещане кхоалагIча этапа балхага. Берригача советски наха санна оаха, укх завода болхлоша, дег тIара къоабалъю цу совещане КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева дIакхайкаяь йола вай ленински партен Советски паччахьалкхени машара позици. Дуьнен дерригача халкъашта — машара вахар — из ба Хельсинке кулгаш яздаьча хоадам беш яьча акта чулоацам. Нов. Л. И. Брежнева белгал ма-даккхара — хьаькъала котало я из.

Оаха, болхлоша а специалисташа а тхоай керттера декхар лоархI тIехдика къахьегарца вай Даьхен экономика чIоагIъяр. Цу дакъе дикка дукха толамаш карагI а дуал тхона. Аз сай йисланIча пятилетка декхараш кхаь шерaи ялх беттая кхоачашдаьд. Иштта шоай пхе шера декхараш кхоачашдаь дукха я ба тха предприяте.

А. УРУСОВ, Грозненски «Автоспецоборудование» опытно-экспериментальни завода № 3 йолча механо-сборочни цеха токарь.

Машар чIоагIбара

Европе кхерамзлен цхьана къахьегилген хилийтара йолча Хельсинке хиннача Совещане балхага лаьгI ца луча геркамца хьежаш хилар берригa советски нах санна Гудермесера къахьегамхой а. Къаьстта дег чу дижар йарна вай парте Централни Комитета Генеральни секретара Леонид Ильич Брежнева даь къамаьл.

Цу совещане балха итогаш ювцаш митинг хилар укх деношка Гудермесски локомотивни депо болхлой, гIулакххерчар, инженерно-технически болхлой.

Митинге «Машар чIоагIбара гIулакха лоархIаме дакъа къедихьад» яха лоацца доклад йир предприяте керттерча технолога коммуниста П. А. Смолякова. Цул тIехьагIа дош дийхар дизельно-заготовительни цеха слесара С. Гелисханова. Цо аьлар:

— Миллионаш болча планетерча наьха уйлаш совещане болх чаккхбоалача Хельсинке хилар. Совещане хоадамбеш долча документа тIа я тайп-тайпара къаьнаш вIаши машаре лахара йола. дуьнен тIара кхоккам кIаьдбара, прогресс чIоагIъяра а кIоаргъяра а йола керттера принципаш. Оаха, депо болхлоша, дег тIара къоабалъю вай ленински партен Советски паччахьалкхени машара позици.

КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева Хельсинке даь къамаьл дIахо машар чIоагIбара йоакхо еш хилар гуш долга белгалдаьккхар колико-тележечни цеха мастера Г. И. Жукова.

Митинге иштта къамаьлаш дир депо парткома секретара Г. А. Иваночкина. Цо тIахьийхар машиннаькъахой КПСС XXV съезда толамца накъабахa, шоай къахьегамца советски Даьхен экономика чIоагIъе.

Митинге дакъа лаьцачар цаI санна массава баьта я волаш КПСС ЦК-ая Советски правительстван дIахьош йола ленински машара политика дег тIара къоабалъеш резолюци тIанйицар.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИ УЧИЛИЩАЙ БОЛХЛОШТА РСФСР СИЙЛЕН ЦIЕРАШ ЯЛАРАХ ДОЛА

РСФСР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Профессионально-технически дешара даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларах сийлен цIераш лойла:

РСФСР профессионально-технически дешара заслуженни хьехархочун цIи.

ПЕРЕЛЯКОВ Борис Ивановича — № 8 йолча городской юкъерча профессионально-технически училища директора.

РСФСР профессионально-технически дешара заслуженни мастера цIи:

ГЕРАСИМОВ Александр Петровича — № 9 йолча городской профессионально-технически училища вокккхагIволча мастера.

ПАСМУРНОВ Михаил Ивановича — № 5 йолча городской юкъерча профессионально-технически училища мастера.

РСФСР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 8 август 1975 шу.

ДЕКХАРЕХ ДИКА ЛОАРХIАБУ

ЙисланIча пятилетка тIехьарча шера тIанйица социалистически декхараш толамца кхоачаш а деш КПСС XXV съезда сийленца пакъаболх Грозненски маьхка комбината болхлой. Товарни продукци арахецарен из маьхала яьккхарен воахI бетта план тIехккхоачашъяьй цар. Планал совгIа арахийца маьхала яьккхай комбината коллективо 46 эзар сома товарни продукци. Цу даькъе заданел совгIа арахийцай 176 тонн маьхка-булочни изделенеши 5 тонн кондитерски изделенеши.

Планал совгIа продукцена реализаци ярах, арахецача продукцега дIабода мах лохбарах, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах укх шера паччахьалкхена заданел совгIа 10 эзар сом пайда баьб.

Уж толамаш доахача къаьстта дика къа а хьегаш социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Овчарук Валентина Тимофеевна керте латтача булочни цеха коллективо.

А. ТАРАКАНОВ, Грозненски маьхка комбината планови отдела начальник.

* * *

КПСС XXV съезда сийленца пакъабахара шоаш тIанйицача социалистически декхарех толамца лоархIабеш ба Грозненски «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода болхлой. Продукцена реализаци яра воахI бетта план 101,1 процент кхоачаш а еш, заданел совгIа цар маьхала яьккхай 44 эзар сома тайп-тайпара продукци. ХIаьта планагIа лаьрхIачул совгIа арахийца валови продукци 69 эзар сома маьхка а.

Завода цехашта юкъе яьржача социалистически яхье укх шера халданза хьалха латташ я Дегалов Владимир Трофимович керте латтача тормозни барабаний цеха коллектив и Рыжков Леонид Петровича кулгалдеча кузнечно-заготовительни цеха коллективи.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ХЬИНАРЕ ДЕЗАЛ

Iуйрийна ялх сахьат даьннача хана «Экажевский» совхоза кхашка дар тхо. Ялат чуэцара балхаш шерра дIадоладаьл укхаза. Тхол хьалхагIа кхай тIа хьа а баьхка шоай агрегаташ ялат хьакха кийчъяь бола боархкар механизатораш. Царна цхьана сатем боацаш сел Iуйрийна баьхка совхоза а юрта боахама районни управленера а специалисташ бар.

Цхьа комбайнер теркалдир оаха. Мет-меттахь кулг тохаш, шийна комбайна гонахь кадай хьувза из зийча: из фу дага ва ха хала дацар. Шийна агрегат сиха кийчъяь дошоча кIи кенашта юкъе вала лоьш хьувзар йоккха опыт йола Нальгиев Идриса Хьасан.

Шийна пхийтта шу даьннача хана лаьттанца къахьега волавелар из. Iаламо хозъяь уллача Iаьлий-Юртарча кхашка ше болх бе воаш дас шийна дIа а кхувлаш цун низ кхоачабора гIулакх тIадуллар цуьнна.

Хьалхарчарча колхозе бахача гIалгIайх цаI ва Хьасана да. Цу хана дена тешшаме къахьегаш хьа а венав. Из дика гIулакх шийна воIа дIаIомадаьд цо.

1951 шера дена вай Даьхен экономически низ алсамбаккхара шийна низ, хьинар ца кхоьеш хьабоагIа из. Iай а аьхки а комбайнашцара къастац Хьасан.

Цхьа совхозе «СШ-75» яхача марках йола кхоъ комбайнера. Сиха йохаш хиларах уж комбайнаш хала я яхаш цар тIа болх бе лацар цхьаннена а. ХIаьта Хьасана царех цхьанне тIа болх бе бокъо ялар дийхар директорагара.

Цо лехкаш йола «хала машина» болх беш йола ялх шу да. Аьхки цуьнца ялат, силос хьоккх Хьасана, хIаьта Iай халданза кхашка органически удобренеш, кхыбола мухь дIаувзаш кхул из.

Пятилетка чаккхйоалача эттара бехктоккхамерча шера совхоза комбайнераш ца тоъалга хайра цуьнна.

— Аз шин комбайна тIа болх бергба, — аьлар цо.

— Цхьан саго шин комбайна тIехь? — цецбаьлар из дIахезараш.

— Вокха тIа сай воI хоргвергва аз.

Сабелгало яьлча дена бора къовлабаллалца ялат оардаш кхай тIа лел Хьасанен цун виIий Iаьлийн комбайнаш. Массарел дукхагIа ялат оара цар.

Ийс шу даьлча лена техника. берката лаьтта деза Iомаваьлас шийна воI.

— Ялат кхелар сай долаш гIулакх да, — оал цо шийна воIага.

ХIаьта Iаьла шийна даьл а вокх комбайнерел а дукха дукхагIа ялат оардаш механизаторашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латт.

Дийнахьара сердал йолча хана кхай тIа болх бу цар шин агрегаташа.

Шаккха ца йохаш халданза болх бе ма дика чIаштIехьдоал цар оал. Укказа цхьаккха къайле яц: халданза Iуйнал дар, дог лазаш кулг тохар. Цудухьа цо торо хулийт кхай тIа ваьнна мул хьа а лаьца дIаводавелча техникага леттIа болх байта.

Бункера чура ялат машина чу дIачудоассадеш Iалашмате кIезига ха йоаю НальгиевгIар. Совдар ца деши, сихеи, дикеи вIаштIехьдоал цар из.

Цар ялат чуйийна кха нийса оттаяьча токхарех. лоха йитача юхех нийса Iодалкача касарех дов.

Салайначул тIехьагIа лаьрхIача шу шинноа хIаране 1,5 норма яьлга гучадоал.

Комбайнаш соца а йийн хийн доагори хьаувзараш кхайк. Цу сарахье кхоачам бича шоллагIча дийнахьа Iуйрийна ха йоае езаргьяц.

Атта бац вахархочун ялат чуэцача ханара болх. Дийнахьа 12—14 сахьата болх бе безаш хул. НальгиевгIар халонех бIу къожабеш бац. Берригa цар тIаболхийт цар котало яккхара.

Балхара баьлча берригача дезала цхьана телевизорга хьожаш салоI. мукъа ха хилча берригаш цхьана арабоал. Дика механизатор волча Хьасана ейнача «Жигулега».

М. МУТАЛИЕВ.

ДЫНА ИДЕОЛОГЕЦА КЪОВСАМ ЛОАТТАБЕШ

Вай мехка социалистически общество хьалъяро, дина социальни овлаш дIадахаро, партеи комсомолои дуккхача лостамехи уйла тIаяхийтан еча атеистически пропаганда дукха-дукхагIа болча советски кагирхой сахкетамчура дIаяьхай дина уйлаш. Лакха идейность, революционни традицешта тешаме хилар сацна цар сахкетама цхьа дакъа а хиина дIаэттад уж атеисташ хилар. Цун ларде улл вай кагийча нахеи мехкарашеи бIубенна вахарера шоай моттиг лохаш хилар, царна шоай социальни лоархIам бовзари уж шоай кхоанегах тийша хилари.

Цхьабакъда дицде бокъо яц дина гIулакхашта тIехьбаьнна, уж хьаллоацаш тахан а тIехь кIезига кагирхой боацилга. Дино чIоагIа Iоткъам бу кагирхой сахкетам чу Iилман мировоззрени, материалистически уйлаш хьахилара, цо лаьгIлу цар общественно-политически хьинар. Иштта цуи идеологе тайп-тайпара ди лелабу нах шоайла хийрабоах.

Тахан, идеологически къовсам ирбеннача хана, советски кагирхой шоай идейни кигатах бохабе гIертача моастагIаша шоай герз даьд динах. Буржуазни пропаганде йоккха моттиг дIалоац дина идеологи йоаржаяро, коммунистически партеи Советски паччахьалкхени динцеи килсацеи лелаю политика харц а йоахаш нах цунна духьала баха гIертаро.

Цудукхьа парте XXIV-ча съезде Отчетни доклада тIа КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева белгалдаьккхар, дIаяхача замах сахкетам чура дIалахара лоаттабеча къовсамо халданза партеи вай общества дикагIа долча визийи теркам тIалоаттабелга дIадехалга.

Комсомольски организацешна болх бу кагирхошта атеистически кхетам балара. Дале а, ВЛКСМ ЦК III-ча пленуме белгал ма-даккхара, цу балха комсомольски комитеташа чIоагIагIа теркам тIаахийта беза. «Атеистически болх эсала, хIаьта цкъаза вIалла а лелабеш ца хиларах пайда а ибеш, — аьлар пленуме ВЛКСМ ЦК хьалхарча секретара Е. М. Тяжельникова, — дерригача лостамех йолча дина организацеша, эггара хьалха кагирхошта юкъе а леладеш, хьинарегIа леладу шоай гIулакхаш. Дина гIулакхаш лелалеча наха юкъе кагий нах, хIаьта иштта комсомольцаш а ба».

Фу керте лувцаш, мишта вIаштIехьбоах Малгобекски района комсомольски организацие кагирхошта атеистически кхетам балара болх?

КПСС обкома Х-ча, КПСС Малгобекски горкома XII-ча, ВЛКСМ обкома III-ча пленумий соцамаш кхоачаш а деш комсомола Малгобекски горкомо дукха теркам тIаахийтаб атеистически болх хьинарегIа бара.

ОРС-а, маькх еча завода, № 1 йолча центральни районни больница, кхыйолча организацей предприятеи комсомольски организацешка вIашагIа ехка болх бе йолаелар «Атеизма лардаш» яха комсомольски политически дешара кружокаш. Белгалдаккха деза цу кружокашка деша багIача кагийча нахеи мехкарашеи каст-каста кагирхошцеи бахача нахацеи атеистически темаех беседаш чакхйоахилга. ХIаьта шоай итогови занятега цар кийчйир «Фуд мурдаша хьехар?», «Мишта хьахинна нах дьалах тешар?», «ХIанзарча ислама модернизаци», «Исламах хьахилара хьалаши социальни бахьанаши», «Къорiз — бусалба дина керттера хьаст» яхен кхыйолен рефераташ.

Дукха теркам тIаухийт районна комсомольски организацешна кагирхой общественни ваханара юкъеозара а. Иштта, «КПСС XXIV-ча съезда соцамаш — вахаре» яхача Ленински зачете дакъа лоацаш ва 5000 зIамига саги йоIи. Ленински зачете дакъа лоацарех хIаравар общественни деккар долаш, халданза ший идейно-политически юкъара образовательни - дешара боарам лакхбеш ва.

Района школашка кийчъяьй «Атеист» яха уголокаш, цига чакхдоах атеиста кIираш, традиционни гIулакх а хиина дIаэттад цига атеистически темаех сайренаш елга а. Иштта №№ 1, 3, 6, 2 йолча школай 8—10-ча классай дешархоша вIашагIъеххай лекторски группаш. Къонача лектораша шоаш кийч а еш зIамагIболча дешархошца дIаккхуьйт «Саги Iалами», «Малх дIалацарах» яха а кхыйола а беседаш.

Динах юхедисарашца комсомола горкомо лоаттабеча къовсама керттерча формаех цаI я лекционни пропаганда. КПСС обкома II-гIа пленум чакхъяьннача тIехьагIа ВЛКСМ Малгобекски горкома лекторски группо йийшай атеистически чулоацам бола 800 совгIа лекци, хIаьта комсомольски лектораша — 685 лекци.

ВЛКСМ горкома лекторски группера атеистически пропаганда секци 5 сагах латт. Цар кагирхошта еш «В. И. Ленина динах лаьца», «Ленинизм — дуне революционни хьисапе эргадаккхара тIехь прогрессивни кагирхоша лоаттабеча къовсама байракх», «Ислами дун реакционни чулоацами» яха лекцеш.

Тоъал дукха къахьег болх кагирхой сайрийнарча школашка, художественни самодеятельноста, общественни вахара мехкарий юкъеозара ВЛКСМ горкома кхалнаьха комиссе а. Укх тIеххьарча хана дукхагIа хулаш боагIа комсомоле дIайийбу нохчехи гIалгIехи бола мехкарий а.

Района кагирхошта атеистически кхетам балара балха лоархIам кхы а лакхлу националистически а юртарча интеллигенцена духьала леладу хулиганкски а гIулакхаш гучадувлийташ йола моттигаш хIана а йолаш хилар теркаланча Ислама тIехьадисача гIулакхашта духьала къовсам лоаттабеча ВЛКСМ горкомо юкъехкувл Нохч - ГIалгIайчен хьалашка сьттув болаш йола форма — ширача замах юхедисача зенерча гIулакхашта духьала йола общественни мнени. Комсомольцашеи кагирхошеи хьинаре дакъа а лоацаш, бахача наьха сходаш гулъелга шерра даьржад районе. Иштта Даьбий-Юрта, СоагIапча, кхычахьа шоай сходашка наха эгIазле кхайкайир юртарча интеллигенцена духьала антиобщественни гIулакхаш леладераш-та, цIенхаштта бехк а баьккхачоаш леладер наха могийтаргдоацилга дIахайтар законаца лоаца гIулакхаш лелалеча дина тоабашта керте латтарашта, обществана пайда ца хьабоала болх ца берашта, тайп-тайпарча жуккаргашта.

Ше массаза беча Iилма-атеистически пропаганда яра балха тIа ВЛКСМ горкомо теркалду ди лелабераш шоай къехам таханарча вахарца тарбе гIертилга. Моллаши дина тоабашта керте латтараши къорiо дIадехараш коммунистически морала принципашца тарлуш а да, бусалба дино нах кийрча гIулакхаш дарах лора а бу, яхаш нах шоаш дувцалох тешабе гIерт.

Нах вIашагIкхийттача сходашка дина обояздашен ширача Iалаташен дIадехараш кхоачашдарах, уж леладеча нахах доала ае ма-дарра гучадаккхарах боккха пайда боал. Иштта Советское яхача юрта бахача наха шоай сходе вийпар дина харц кхетам наха юкъе боаржабе гIерташ вола 1932-ча шера Советски Iаьдала духьала бандитски гIулакхаш леладарах суд яь вола Евлоев МурцIал.

КIезига теркам бац городской комсомольски организацие общественни порядок чIоагIъяра, кагирхошкара зуламаш ца дувлийтара профилактика яра.

Цхьабакъда района комсомольски организацие чакхбоахача общественно - политически балха новкъарлеяш ю цхьадолча кхоачамбоацараша. Иштта района цхьайолча юрташкарча кагирхой шоай мукъа ха дIаккхаьа моттиг яц. ХIанз а тIехь клуб яц Даьбий-Юрта, Пушкина цIерагIча участке яц клуби библиотекаи, клуб яц Бековичи яхача участке а. Районе тоъац культура учреждеш болхлой а. Цу дерригена района гIо де деккхарийла я республика культура министерство.

Малгобекски района керттерча проблемах цаI а хиннад дIаэттад кагирхой балха тIа дIанийсбара дош. 1000 совгIа зIамига саги йоIи я районе цхьаннахьа а балха боацаш. Райкоме дукха кагирхой ух балха отта шоашта гIо дар бехаш. Цхьабакъда укхаза предприятеш тоъац. Сихде деза Юкъерча Ачалкхе Назрановски трикотажни фабрика филиал хьасллилга. Болх ца тоъарах кагирхой цхьа дакъа Советски Эскаре гIулакх де производственни коллективашка къахьеганза ух, уж беррига хIана бац аьнна комсомольцаш а хилац.

Ала йиш йолаш дац городской комсомольски организацие кагирхошта атеистически кхетам балара балха деррига дешаш дика къестаду аьнна.

Кхоачамбоацараш а тоъал дукха да. Иштта кIезига пайда эц укхаза даьлах тешарашца къаьст-къаьста беседаш чакхъяхарах, кхы а хьинарегIа гучабаха а наха шоаш ма-барра дIабовзийта а беза дина авторитеташ. Атеистически пропаганда яра комсомольски организацешка дукхагIа пайда эца беза районни газетах а.

М. ГАДАБОРШЕВ,
ВЛКСМ обкома лектор.

Веданарча юртбоахама техника объединене 1970 шера денз механизатораша болх беш хьаьоагIа коммунист Фазулаев Нажип. Дукхьал тракторист хиина Iац из. Эшаш моттиг нийсъелча Нажип комбайна тIа а хов. Иштта, укх шера дакъа лоацаш хилар из шоай районерча XXII-гIча партсъезда цIерагIча колхоза ва бола ялат чуэпача.

СУРТА ТIА: оахам лара ший трактор тоаеш ва коммунист Н. Файзулаев.

А. КЫЧИКОВА сурт.

ПАРТОРГАНИЗАЦЕШКА ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

БУРУВ ДЕТТАРИЙ ПАРТГРУППА

Коммунистически къахьегама бригада яха сийдола цIи лелаеча № 709 йолча тIехкIоаргача токкама скважинана бурув тухача бригада коллектива кулгалдеш ва Къахьегама Цеча Байракха ордена кавалер Шуликин Георгий Александрович. Бурув тохара балхий Староерозненски управлене эггара чIоагIагIчаоехи дисциплина дикагIа йолчаоехи я цу бригада партийни группа.

Укхаза хIара коммунист мехкдаьтта доаккхача лоархIамеча участке дIанийсваьа. Масала, коллектива технически кулгалхо Шуликин Георгий цхьана политинформатор, болхлошта кхетам луо ва. Сменни мастер Дахшукаев Абу шийй смене агитатор ва. ХIаьта Залалутдинов ТIахIир бригада коммунисташа кхозлагIа хоржа шоай парторгелла. Агитаторалла, къахьегама листокаш арахецаш болх беш ва буровдеттаоий дезалера вола Лопатко Александр. Шийй болх дика бовзаш, из ма-боаргIа вIаштIехьбаккха хаоца белгалваьннав къона инженер, буровдетта мастер коммунист Холмишев Александр.

Уж берригаш а управлене хьалхийна, къахьегама коллективо тешам бенна парте дIайийна. КПСС члена езача цIера сий лакха лоаттадеш нах ба. Укхаза хIара шоллагIа болхло е коммунист е комсомолец ва. Бурув тоха доладьча хьалхарча деношка денз шийй боча «оамалаш» гучаьйккхар 709-ча скважино: е цIаьхка газ арахайолалоа е чубетта топпара мархкал байна дIабоалар. Иштта каст-каста скважина оагIолаш чухеоца а йолалоа. Цхьабакъда лаьттан чеий боча «оамалел» чIоагIагIа хилар цхьана шоай денал, балха говзали йоккха опыти духьалъяьккха укхаза къахьегаш бола нах.

Цудукхьа цхьах хьахинна ханал хьалха цхе шера план кхоачашъяр ца. ПланагIа цхе шера тоха дезача 8860 метр бурувна меттел бригада 8892 метр йолча лоаман породашта бурув техар. ХIаьта из тохаш цар яьккха ха планагIа лаьрхIача ханах 63,7 процент мара хиланзар. Уж хьоккхамаш еррига управлене гIолла долчарел дикка лакхагIа да.

Пятилетка шерашка цу коллектива Даьхенна еннай Тийокан Хаян-Кортан юкъе хIанз а тIехь кIеж етташ мехкдаьтта луш йола ши скважина.

Сменни мастерий партгрупорга Залалутдинов ТIахIира, коммуниста Дахшукаев Абой, парте боцарий Лопатин Иваца, Юрии Виктова сменаша тIеххоачашъю скважина яккхара а кхыйолча технически операцей а залнеш.

Фуд селлара халача геологически хьалашка, материалаш, обсадни турбаш, бурув детта инструмент, химреагенташ, оста, кхы мел эшар хьатIакхахьа автотранспорт ца тоъаш, производственни базашкара гаьна уллача буровой къахьегача цу коллектива доккхий толамаш даха гIо даьр?

Цу хаттара хьалда дола жоп делар шоай отчетно-хоржама партийни собране отчетни доклад яьча парторга Залалутдинов ТIахIира а партийни вожака докладах йолча поснешка къамаьл даьча коммунисташа а.

— Вай группа коммунисташа, — аьлар парторга — дукха къахьийгар партийни дешара кружокашка марксистко-ленински теори Iомаеш, хIаравар шийй идейни а юкъарча дешара а боарам лакхбе гIерташ вар. Цар халданза къовсам лоаттабир наьха сахкетам чура дIаяхача замах юхедисача зенерча гIулакхашца, хьинаре дакъа лаьцар общественни вахаре. Берригна коммунисташ Устава дIадехараш цIенхаштта кхоачашде гIерташ ба. Бригада хIара коммунист, комсомолец коммунистически хьисапе къахьегара масал гойта гIерташ, дикагIйола опыт йоаржаеш ва.

Цкъа Хаян-Корте 67-ча тоххама скважинана бурув тохаш гучалаьлар цо топпара мархкал сов дукха бвалга. Из дIадаккхара фухха де дезаш дар.

ТIаккха коммунисташа дага а баьнна, кердача тайпара шиокудаш лакхе аоа ца а йоалийташ тоха лаьрхIар бурув. Цул тIехьагIа болх лерттIа дIабахар, скважина тIоаний продуктивностага а кхаьчар, хIаьта хIанз а тIехь кIеж етташ мехкдаьтта луш а я.

Къаьстта хьинар айленна къахьег буровдетташа КПСС аргIнара XXV-гIа съезд гулъяра бола КПСС ЦК априльски (1975 ш.) пленума соцам арабаьнначул тIехьагIа. Июль бетта 125 метр лоаман породашта бурув тоха аьнна тIайийа деккхар тIеххоашдаьр буровдеттараша. Алхха цу бетта дийи кIиоа 174 метр кIоаргIелар цар бурув тоха скважина.

КIоаргачен тIеххIоаргачен скважинашта бурув тохара керда технологи юкъекхувлабарах, химреагенташ, электроэнерги кхомбеш дIаахийтарах дукхьал цхьан июль бетта бригадо паччахьалкхена кходиэ 30 эзар совгIа сом ахча.

Уж деррига дешаш дийцар бригада коммунисташа шоай отчетно - хоржама собране. Шоай решене тIа дIаяздир цар мехка коммунистий форумга кхоачаш 709-гIа йола скважина проектни кIоаргалга дIа а кхоачаяь цуига мехкдаьтта кIеж тоийтилга кхоачашде.

А. ТИЩЕНКО,
бурув тохара балхий Старогрозненски управлене такелажник.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОБЛСОВПРОФИИ

Нах баха моттигаш цар санитари хьалаши тоадара балхаш дикагIа вIаштIехьбаьхара 1975 шера шоллагIча квартале йоаржаьнча социалистически яхье итогаш а хьежа Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Советои Профессиональни Союзий областной Советои соцам бу:

Нах баха моттигаш цар санитарни хьалаши тоадара балхаш дикагIа вIаштIехьдахара йоржаьнча Ерригсоюзни социалистически яхье 1975 шера шоллагIча квартала план капитальни ремонта 102 процент, нах бахача цIеношта тIекуцци ремонт яра 6 бетта план 100,5 процент, цIеношта арахьа ремонт елга 190 процент, квартирашка газ чуюллалга 113 процент, иштта планаца лаьрхIача 200 процент а хулаш 114 эзар квадратни метр наьнъаш тротуараш ехка, планах 100,9 процент лоархIам болаш 11 эзар квадратни метр накъаштен тротуараштен капитальни ремонт ба, 11 эзар совгIа гаш кIотаргIIаегIа йола Наурски район кхтало яьккхарг лоархIийла — райисполкома председатель ев, Прокопов. Алапий доацаш 05 эзар сага - дийнахьа болх а бьь района нах бахача моттигашка дика санитари гIулакхаш дьаьд общественность.

РСФСР Министрий Советеи ВЦСПС-еи карара кара тела ЦIе байракхи 3 эзар сом ахчан хьалхара премии лойла Наурски района.

Шелковскойи Шалинскии районий къахьегамхой депутатий Советий исполкомаша нах баха моттигаш цар санитарни хьалаши тоадара балхаш дикка дегIадоаладар белгалдоаккхалда.

Горрайисполкомаш, профсоюза отраслевой обкомаш, цIерий - коммунальни боахама министерство декхарийла йойла:

— 1975 шера планови задашеш социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдара йола социалистически яхье гаьрен городаш, райцентраш, кхыйола нах баха моттигаш, къахьегамхошта коммунальни а бытовой а гIулакхаш дара боарам дIахо дегIабоалабарен организаторски болх лерттIа вIаштIехьбаккха.

— Къаьстта йоккха уйла тIайохийтийла нах баха керда цIеноu хьалдаран цIона ремонт яран йола плановой задашеш, социалистически декхараш кхоачашдара гIулакха.

— ИйслагIа пятилетка тIеххьарча шера тIайийа социалистически декхараш кхоачашдара предприятеи, организацей, колхозий, совхозий кулгалхой бехкткхам лакхбе.

Ножай - Юртовски района нах баха моттигаш цар санитарни хьалаши тоадара балхий социалистически яхь во вIаштIехьъяьккхалга белгал а воккхалда, хIаьта цу лоархIамерча дешa де мел дезар долга райисполкомагара хьа а дехалда.

Нах баха моттигаш цар санитарни хьалаши тоадара балхаш дикагIа вIаштIехьдахара йолча социалистически яхье доккхагIдола хьоххамаш дахарах премировенна лаьрхIа района къоастадаьча ахчах хьий бетта алапе 50 процент лоархIам болаш ахчах премии лойла Наурски района къахьегамхой депутатий Совета исполкома председатела А. Л. Прокоповна.

ШЕРА ПЛАН—ВОРХI БЕТТА

ИйслагIа пятилетка толамца кхоачашъяра, дикача къахьегама толамашца КПСС XXV съезда накъаяхара социалистически яхье а яьнна болх бу укх шера «Малгобекнефть» НГДУ скважинаш капитально а даьтта кIал а тоаеча цеха коллектива. Дика ка а йоал цуи шийй балха тIа.

ХIара бетта цехо а ерригача бригадаша а тIеххоачашду шоашта хьалхашка латта декхараш. Ерригача цехе гIолла лаьрхIача 114,5 процент кхоачашъяьй укх шера ворхI бетта план.

ИйслагIа пятилетка чакхбоалача шера къаьстта дика белха хьоккхамаш доах капитально скважинаш тоаеча бригадашеи цар а болх бара эша вышкаш хьалъерашеи. ВорхI бетта кхоачашъяьй цар шоай укх шерара план. Укх шера планах 14 скважина капитально тоае езаш хиннача цар хIанзлехьа тоаьй 15 скважина.

Белгалдаккха лов цхьаькха а. Мастераш И. А. Горковенко, В. И. Ланенко, Н. Н. Старченко керте латта капитально скважинаш тоаю кхоккхе а бригада ийслагIча пятилетка декхараш кхоачаш а лаь иттагIча пятилетка чотах болх беш я.

Иштта дика къахьег укх шера И. М. Ищук керте латтача вышкаш хьалъераша а. Укх шера ворхI бетта ши план кхоачашъе вIаштIехьдаьннад цар. Ерригача цехе капитально тоа мел яьча скважинашка вышкаш хьалъяьй цар.

Уж толамаш ше-шегIа хьахинна дац. Цехерча бригадашта, сменашта, къаьст-къаьстача болхлошта юкъе социалистически яхь вIаштIехьйоаккхаш, тайп-тайпара организационно - технически гIулакхаш чакхдоахаш, керда техника белха юкъейоалаеш дукха къахьийгад цеха партийни а профсоюзни а организацеша, кулгалхоша.

Капитально скважинаш тоаеча укх шера пайда эца доладеннад тхо гидророторех. Из керда техника балха юкъейоаларо торо лу скважинашта капитально ремонт елга сихде, дукха а аттача боаккх болх берий къахьегам.

Iилман ларда тIа къахьегам вIаштIехьбаккхара план кхоачаш а еш, цехерча ерригача бригадашка балха барзкъаш докъаду вагончикаш оттаяьй. Болх бара эша оатхалаш дикагIа дIанийсьяра схемаш юкъейоалаяьй. Цкъарчоа хетаду уж вIалла лоадам болаш а доацаш санна. ХIаьта а цар белггала тоа а бу сих а бу болх, лаккхьо къахьегама овсарле.

Коллективе яьржача социалистически яхье массе а хана хьалхле лелаеш хьабоагIа скважинаш капитально тоаеш бола бурильщикаш М. М. Балаев, А. С. Калашников, И. Х. Нацушалиев, бурильщикий гIенчаш А. Мустапаев, М. А. Музраев, И. Лукожев, Ш. Тазбиев, даьтта кIал скважинаш тоеш бола операторaш А. А. Бакчевников, И. М. Чаплыгин, А. С. Умашев, операторий гIенчаш В. В. Бессарабов, Н. А. Бузуртанов, М. И. Пащенко, вышкомонтажникаш А. М. Дышнев, А. Б. Алероев, С. Муцкаев, В. И. Коломыцев, дукха кхыбараш.

Социалистически яхье хьалха латташ хьайоагIа цехе массарел хьалха укх шера март бетта ийслагIча пятилетка декхараш кхоачашдаь бурильщика М. М. Балаева коммунистически къахьегама смена.

Пятилетка чакхйоалача шера хIара ди ударни деш къахьегаш я цеха коллектив КПСС XXV съезда накъайолаш. Цхьаккха шеко яц парте лаккхера форум кердача къахьегама котолонашца цар белгалйоаккхаргхиларах.

А. АЛЕРОЕВ,
«Малгобекнефть» НГДУ ЦКПРС къахьегама нормировани яра инженер.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМА БАЙРАКХА КIАЛ

(Вайнаьха культура дегIайоалаеча эрсий интеллигенце даьча новкъостала исторецара)

Дуккхача хана денз хьабоагIа эрсий Iилман а литература а дик-дикагIа болча викалий вайнаьха культурацара а багахбувцамцара а безам. Ханала диллача, ала доагIа, эггара хьалха вайнаьха багахбувцам дIаязбара а Iомабара а дола гIулакх цар дIаяхача, ткъесталагIча бIа шерен юкъе денз дIадоладаьлга. Цун Iалаьмате тамашийнача художественни низах а кIоаргача чулоацамах а шоаш цецбовлабах, эрсий меттала а йоахаш, цар кепаеттийтай шоашта дукха езаенна вайнаьха багахбувзамцара произведенеш.

Советий Iаьдал даллалца доал даьча эрсий паччахьа правительствана цхьанна а тайпара хьашт дацар йоккхача Россе миI-миIнге дахача зIамигача халкъий, вешта аьлча, «инородций» истори а, этнографи а, фольклор а нийса а кIоарга а Iомаделга. Цхьабакъда, В. И. Ленина аьннача тайпара, цу ханара Россера нах а цхьатарра цхьан бесса бацар! Царех дикка доккха а лоархIаме а дакъа дар миска баьха хьаьнала къахьегамхой. Дикка дакъа дIалоацар царна юкъе кхыча къамашца хьанала уйла йолаш хиннача, дила а эксплуатацена духьала латтача эрсий прогрессивни интеллигенце викалаша а.

Кавказа лоамарошкахьа догуйла йолаш, къаьстта Кавказ, цун халкъаш, цар культура а истори а довзара хьашт долаш хиннача цар шоашта хоза хетар дIа а язйора, кепа а еттар вайнаьха багахбувцама произведенеш. Дукхьал из бахьан долаш цу хана эрсий меттала арадувлаш хиннача дукххача газеташ тIа а журналаш тIа а, цох тарра, тайп-тайпарча сборникаш тIа а цар кепаеттарах, Россе бахача дуккхача къамех болча наха дайзар вайнаьха багахбувцама цхьадола жовхьараш.

Ерригача йоккхача Россе шерра дIадаржаш дар цу хана «Кавказерча лоамарох долча сведений сборник», «Кавказски императорски российски географически общества Известеш», «Кавказа моттигаши тукхамаши дувцача материалий сборник», «Терский сборник» яха журналаш. Царна нийсса хIана бац аьнна лоархIам болаш дар «Закавказский вестник», «Кавказ», «Терские ведомости» яха газеташ. Шоай аьз а хьинар а ца кхолеш, цу изданей хьинарера доакъашхой а болаш, эрсий меттала а йоахаш цар тIа вайнаьха багахбувцама материалаш кепайийттачарех ба кавказоведене цу хана шерра бовзаш хинна эрсий цIи хеза Iилмахой П. К. Услар, А. П. Берже, Л. С. Лопатинский, И. Ф. Грабовский, А. Н. Грен, П. И. Головинский, Н. И. Дубровин, А. П. Ипполитов, М. Ф. Миллер, Г. А. Вертепов. Цар новкъосталца дукха ца говш вайнаьха багахбувцам дIаязбе а Iомабе а, эрсий меттала арадувлаш долча журналаш тIеи газеташ тIеи цох даьца материалаш кепаетта а болалу гIалгIаехи нохчехи бола викалаш а. Царех ва бацо Цискаров Иван Девидович, дикка цIи хеза вола гIалгIай этнограф а просветитель а Ахриев ЧхьагIа, нохчо Лаудаев Умалт.

«Цхьанна хIаманца а нийсъе йиш йоацаш хоза я Кавказа лоамарой поэзи», — яздьд цу хана Кавказерча массехк халкъий грамматикаш яздарах белгалваьннача эрсий цIи хезача Iилмахочо П. К. Услара. ХIаьта 1864 шера кавказоведага А. П. Бержега ше издаьча кьхата тIа, вайнаьха наьртоpстхоех йола эпос Iомае из волавалар мога а деш, цо издаьд: «Къахьегам боккха а хургба цуна дуккха шераш дсале а дезаргда, цхьабакъда из деррига дуненна лоархIаме-м хургба фински Калевала е индийски поэмаш санна».

Дожка маIан долаш тешагаш дар уж, къаьстта цу хана! ХIана аьлча, цар дуккхача наха гучадаьккхар хьалха йоасуи а говзаме литература а доцаш, общество дегIаахара лехехьарча лагIа тIа лаьттача халкъаша а тамашийна художественни низ бола багахбувцама произведенеш хьаккелла хилар, дуккхача хана денз шоай къаман йоазув а литература а долаш хиннача дерригача дунен халкъий культуран дошо фонда юкъе а цар лоархIаме дакъа дацар.

ХIаьта вайнаьха багахбувцама дерригача дунен халкъаша хьаккеллача культуран юкъе а лакха мах болга, кхы а кIоарга масалаш а доаладеш, техкар П. К. Услара тIехьа болх бе болабеннача Iилмахоша. Цар даь тоаккамаш багахьан долаш гучадаьлар вайнаьха багахбувцама дуккхача дунен халкъий культураша бувзам болга, цунна юкъе дукха а дунен кхыча халкъий: эрсий, грекий, фригийций, вавилонций багахбувцамца нийслуш йола мотиваш йолга. Из юкъ-моттиг дика хоалу вайна дукхьала цу шерашка Ахриев ЧхьагIас дIаяздаь «Терские ведомости» яхача газета тIа а «Кавказерча лоамароех долча сведеней сборника» тIа а кепаетташ арадийннача вайнаьха тамашийнача хIамаех долча фаьлгашкеи наьрт - оарстхоех долча преданешкеи вай хьежача. Цунна дика тешал ду В. Я. Светлова гIалгIашкара дIаяздаь, 1895 шера Санкт-Петербурге къаьстта книжка долаш кепатеха арахийцача «Дарза къонташ» яхача предане а.

Эрсий меттала а йоахаш вайнаьха багахбувцама произведенеш дIаязъяра а кепатохара а даькъе эггара хьалхара моттиг дIалоац 1849 шера цу хана Тифлисе арадувлаш хиннача «Кавказ» яхача газета тIа нохчий фаьлг кепатеха хиларо.

Цул ялх-ворхI шу хьалхагIа, 1842 шера, бацочо Иван Давидович Цискарова дIаяздаь хиннад массехк лоаман нохчий илли. Уж а шоай хана кепатеха хиннад «Кавказ» яхача газета тIа.

Эрсий графика ларда гIа а долаш 1861 шера Тифлисе кепатеха нохчий эггара хьалхара букварь арахийцар эрсий Iилмахочо И. А. Бартоломейс. П. К. Услара кулгал а деш, цу хана из болх дикка дIахо бахьар нохчочо Кели Досова. Цул совгIа, нохчех а гIалгIаех а хьабаьннача наха дешар йоазув Iомадара дагахьа 1862 шера аьхки Грозный гIалий тIа курсаш хьайийллар П. К. Услара. Нийсса ялх кIира а далалехьа Янгульбай яхача молла кулгал а деш хьалхагIа эрсий меттала цхьа дош а ца ховш хиннача деша мел ваьгIача мутаIаламаша шоай наьна меттала дола дешар а йоазув а Iомадир.

Цу хана Кели Досова а молла хиннача Янгульбая а новкъостал а деш, яздир П. К. Услара нохчий меттала дола грамматика, хIаьта из болх шийна юкъе йоалаяь массехк вайнаьха багахбувцама произведени а йолаш 1888 шера Тифлисе кепатеха ара а баьлар. Цул а совгIа, цу шерашка яздир П. К. Услара «Кавказах дола къаьна сказанеш», «Лоамарошта юкъе дешар даржарах» яха а, кхы дола а балхаш.

Иштта боккхача маьхе да цу хана А. Н. Грена дIаяздаь дола цу замагIа дуккхача наха цIи хеза хиннача наьсархочох Долгиев Уцига Малсагах халаьъо кхелла хинна ши иллийи былинеи.

Къаьстта белгалде доагIа П. К. Усларен, А. И. Гренен даь багахбувцамцара дола йоазонаш вайнаьха меттала даь а шоашца эрсий меттала яь дика говзаме переводаш йолаш а хиннилга.

1851—1854 шерашка нохчий мехка вахаш хьо шу гаргга хаьккхай эрсий сийлахь воккхача йоазонхочо Лев Николаевич Толстойс. ХIаьта 1852 шера хIанз вай республике Толстой-Юрт цIи йолча юрта ше хиннача хана шийй доттагIашкара Мисербиев Садойгареи Исаев Балегареи эрсий алапашца нохчий ши илли дIаяздир цо. Ала деза, Кавказски тIом латтIача цу бирсача хана нохчех болча шун доттагIаша массехказа из есарал вугачара а, дечара а ваьккхалга. ХIаьта Москве йолча Л. Н. Толстоя музее хIанз а тIехьа уллаш да цу хана Мисербиев Садое эрсий сийлахь-воккхача йоазонхочунна доттагIал лаьрхIа совгIата денна хиина боккхача маьхе дола дотув даьккха тур.

1868 шера Тифлисе арадаьннача «Кавказерча лоамароех йолча сведеней сборника» хьалхарча тома тIа кепатеха хиннай «Аргунски округа этнографически очеркаш» яхаш йола А. И. Ипполитова статья. ХIаьта паччахьа эскара полковник а волаш цу округа начальник хиннача авторо цунна юкъе доаладир массехк вайнаьха иллеи фаьлги. Вайнаьха багахбувцама поэзена юкъе дикка белгаллоалаш да цунна юкъе кепатеха дола «Са боарз Сокъабелча», «Хьамзатах дола илли», «Элмарзах дола илли». Цар дикалах сов чIоагIа ше цецбаларах, 1875 шера эрсий цIи хезача поэтага А. А. Фетага ше дахьийтача каьхата тIа цу иллешта юкъера цхьанна масал а доаладеш, Л. Н. Толстойс яздаь хиннад:

«Укх тIехьарча хана нагахьча сага мара уж дий а ца ховш дола книжкаш дешаш са паргIата даьхад аз. Уж да Тифлисе арадувлаш дола «Кавказерча лоамароех долча сведеней сборника» книжкаш. Цхьанна а хIаманца нийсде йиш йоацаш хоза лоаман наьха поэтически преданеши иллеши да цар тIа кепаеттаьш. Уж дешача хана дилла а хьо дагаухаш, уж хьона дайта безам хул са. ХIаьта а царех къаста безам боацаш, ца дойташ Iа со, каст-каста айса уж юха а юха а дешандаь».

Уж иллеш дайтарах шийй доттагIчунна доккха баркал а салаш, А. А. Фета каста «Граф Л. Н. Толстойга» яха стихотворени язъяьй. Цунна юкъе да геттара доккха маIан дола е мугIараш:

Дахчан кIаьрга тIа
аьшка горнига чу
ВIалла дулха чам боаца
кхача буаш
ДIаьха Iа доаккхаш
даьгIача кера
Чарахьо бIаьсти гкъам
бийна кхохк бахьаш санна...
Тайсар Iа сона
Кавказа иллеш.
Даггара деггалуш
а кхехкаш а да царца
Вай йоккха Поэзи я оала
цIий.—Баркал Хьона.
Дог хьаьстар Iа са къаьнача
кера!

ХIаьта дукха а цул тIехьагIа, ше 1896—1904 шерашка «Хьажа-Мурад» яха повесть язъеча хана эрсий сийлахьвоккхача йоазонхочо долчча тайпара цунна юкъе дихьа хиннад вайнаьха «Са боарз бокъабелча» яха иллии «Хьамзатах дола иллии». (Хьажа цун XX-гIча главага).

Цу тайпара вайнаьха багахбувцама произведенеех Л. Н. Толстойс пайда ийцалга хоалу вайна цун «Казаки» яха повесть ешача хана а.

Вайнаьха халкъа багахбувцама юкъера сюжеташ, образаш, мотиваш шоай говзамеча йоазонашта юкъе кхувлаш боккха пайда ийбаьб дуккхача къамий кхыча йоазонхоша а. Цаона юкъе цIераш яха йиш йолаш ба дуккхача вай мехкарча а, доазол дехьарча а къамий гIорбаьнна яздархой. Царна юкъе ба эрсий халкъа эггара цIи хеза бола сийлахьбоккхий поэташ: Александр Сергеевич Пушкин, Михаил Юрьевич Лермонтов, Алексей Максимович Горький.

Шийй массехк поэмацка, стихашка, повесташка Александр Сергеевич Пушкина дуккхача тайп-тайпарча жанрех йолча вайнаьха халкъа багахбувцама произведенеех пайда ийцалга белгалдаь да дуккхача цIи хеза болча дунен Iилмахоша. Цу хьакъе дикка белгала йолаш я 1820—1821 шерашка А. С. Пушкина язъяь йола «Кавказа есар» яха поэма.

Иштта моттигаш корайоагIа вайна М. Ю. Лермонтова творчествана юкъе а. ВIалла шек а доацаш, уж шийна дега чу дувшарах, хозахетарах, цар доккхача маIанах ше цецвалаpах, цхьайолча хана вIалла хувца а ца хувцаш, шийй говзамеча йоазонашта цо а юкъе кхийлад цхьацца дола вайнаьха иллеш, легендаш, фаьлгаш. Цул совгIа, М. Ю. Лермонтова ше белгалдаь да цо 1832 шера язъяь «Измаил-Бей» яхача поэма сюжет цунна йийцар вайнаьха воккха саг хиннилга.

Цу хана паччахьо ха теха Кавказе-бахкийта хиннаб кхы а дукха эрсий цIи хеза бола поэташ. Царех вайнаьха багахбувцамах пайда ийцарех ба А. Полежаев, В. Марлинский, К. Белевич («Нохчо Бересан» яха поэма). Иштта вайнаьха багахбувцама хоз - хозагIа дола иллеш, дувцараш юкъе а кхувлаш В. И Немировича-Данченко язъяьй «Лоаман аьрзеш» яха роман, А. Шишкова «Лэнской» яха поэма.

Вайнаьха багахбувцама тайп-тайпара жанраш дика йовзаш хиннай, ала йиш я, советий Iаьдал далале массехказа а Нохч-ГIалгIайчене вена хиннача гIораьннача пролетарски йоазонхочоа Алексей Максимович Горькена а. Цун «Италех дола фаьлгаш» яхача

ЦХЬАН АВТОМАШИНАЦА — МИЛЛИОН КИЛОМЕТР

«Чечингсельстрой» треста автотранспортни контора водителашта: болхлошта юкъе эггара хьалха балха хьавоагIачарех цаI ва вахтоад автобуса водитель Трухин Евгений Павлович. Духьала мел кхийттачо хоза безаме моаршал хоатт цунга. Цар моаршал эздий юха а дерзадийя бегашта хIарацега хоатт по: мишта дел болх, хьо ва кот е болх ба кот? Иштта бегаш беш ПАЗ-652 яхача шийй автобуса тIавода Евгений Павлович. Чархех ког Iотт, капот хьалъайяь моторага, рулевой тягага хьож. Цул тIехьагIа цхьа минут а балха ха зехьа йоа а ца еш автобоахамера арайоаккх цо шийй «Пазик». Цо дика кхетаду зIамига ваьнна а ше тIехьаваьлча, къахьегама вахте хьабахка арабаьнна итташ бола водителаш балха хьа ца кхоачаш тIехьабала тарлуш хилар. Из санна дар цо шийй оагIонгахьара цIаккха ца нийсдалийтадац. Ха яха саг вале а кадай лел цун дегI. Ханнахьа болхлой балха хьабоалабича е балхара цIабигача чIоагIа тоам хул цунна, яхаш дувц цунца къахьегаш бараша. Из да ше къахьегаш волча коллектива сий лакха лоаттаде гIерташ шоай предприятех дог лазаш из хилар.

Ткъаьй диъ шу дизад духьала цу автотранспортни конторе Евгений Павлович къахьегаш вола. Цу шерашка цхьаккха тайпарча маркаех автомашинига йисаяц цо болх ца беш. ХIаьта, цига къахьегача хана цунна карагIдийннараш Iалаьмате дукха да. Ше хьинаре къа а хьегаш башха дика къахьегама толамаш дахарах шийй декхар кхоачашдаь ваьнарг лархIац къахьегама ветерана.

— Духхьала шийна яхаш из вахе вай общества виэза член ала йиш яц моллагIчох а, — йоах Евгений Павловича. Хьайна ховр дIахьехилга, хьай къахьегама толамий «къайленаш» йовзийталга дIалех хьогара хIанзарча хано, вайна хьалхашка латтача декхараша, — яхаш дувц къахьегама ветерана дIаю. Цу уйлашца вахаш, къахьегаш волча цо новкъостал деш, дуккхача шерашка ше Iоаяь балха опыт йовзийташ хьалхехебаь итташ водителаш ба цу автотранспортни конторе меттел Грознерча дуккхача транспортни предприятешка. Уж а шоаш бол-болча моттигашка хьинаре къахьегаш, базаме, Iимерза болаш хиларца массане лоархIаш сийлешй ба. Царех доккхал ду Евгений Павловича. ХIаьта шоаш бакъахьарча, нийсача наькъа тIа боахаш шоашта хьехам тийллача шоай наставника, хьехархочоа чIоагIа баркал яхаш ба цун хинна ученикаш, хIанз йоккха опыт йола водителаш.

Духхьала цу автотранспортни конторе 24 шера къахьегарал совгIа хIанз шийгарча автобусаця цхьа миллион километр никъ баьб по. ХIаьта а цун «Пазик» къаьна я аргдолаш яц. ХIанзчул тIехьагIа а итташ эзараш километраш никъ бергба цо. Цун керттердар да ше лелаеш йолча техникана по дика доал деш хилар.

Таханарча машарерча вахаре санна Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа шийй новкъосташта хьокхам телаш майрен денал долаш латташ хиннав из фашистски гIаьрахошта духьала. Иштта из латаш хилара тешал деш да цунна тIем тIа тийнна совгIаташ. Царна юкъе я Дай-мехка тIема шоллагIча степена орден, «За отвагу», «Германи эшаярах» яха а кхы массехк а медаль.

Ше башха дика производственник хиларах тарра предприяте общественни вахаре а хьинаре дакъа лоац Евгений Павловича. Цкъа санна дуккхаза а хийржав из, хIанз волаш а ва предприяте профсоюза месткома член № 2 йолча автоколонна цехкома председатели. Общественни балха тIа шийна тIаьилла моллагIа декхар по дизза кхоачаш ца деш цхьа моттиг нийсъеннац. Дукха къахьег цо автотранспортни контора автоколоннашта, бригадашта юкъе шерагIа социалистически яхь йоаржаяра, керда формаш яхь юкъеккхьара, хьалха латтарий опыт, дикагIйола методаш массанена дIайовзийтара. Иштта волча къахьегама ветерана сий ду предприятерча беррига водителаша, ремонтникаша.

Дуккхача шерашка хьинаре къа а хьегаш цо хьабена къахьегама никъ сийдолаш хилар хьахьокх укхаза цунна тийннача совгIаташа а. Трухин Евгений Павловича наькха тIа лепаш я Ленински юбилейни медаль, кхоалагIча степена Сийлен орден, лурчохи дIадахача шереи вIашта ешпа «Социалистически яхье котваьнар» яха сийлен знакаш. Цига къахьегаш волча шерашка тийнна сийлен грамоташ, ахчан премеш чот яь варгвоацаш дукха я.

КПСС XXV съезда сийна эггара хьалхарчарца къахьегама вахте а этта кхы тIа а хьинарегIа къахьегаш ва хIанз Евгений Павлович.

Б. КОСТОЕВ.

СУРТА ТIА: водитель, къахьегама ветеран Е. Трухин.

А. Пономаренко сурт.

Грозненски троллейбусни депо хьалъеча хьинаре къа а хьегаш шоашта хьалхашка латта деккхараш дизза кхоачашдеш итташ генподрядчикаши субподрядчикаши ба. Царех ба Грозненски № 5 йола профессионально-технически училище йисте а яьккха хIанз цига къахьегаш бола «Кавэлектромонтаж» объединенера слесарь-монтажник Коротаев Владимир Афанасьевичи, электросварщик Рябов Виктор Александровичи. Юкъера даьр хIача хIара сменагIа нормаш 130—140 процент кхоачашъю цар. Овсаре къахьегарал совгIа шоаш беча балха юкъе цхьаккха «брак» а нийсъалийтац цар.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа): монтажни балхаш деш ба слесарь-монтажник В. Коротаеви электросварщик В. Рябови.

А. ПАНОМАРЕНКО сурт.

КУБАНЕРА ПИСЬМО

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРИЙ КЪАХЬЕГАМЦАРА КЕРДАДАР

Iилма-технически революци хьайбай боахаме даьтта леладеча енавул тIехьагIа ера. Бакъда из укхаза сихха дегIайоагIа комплексни механизацеи гIолла автоматизацега йоалаш. Электронно-вычислительни машина е управлене пульт таханарча кубански хьайбаш леладечун профессиональни эмблема а хинна, тахан муенишка суш йолча божа Iун традиционни шода метта дIаэттай. Доярка балха юкъе божа бетта ведар а йовцаш тахан йолаш я божа бетта аппарати шура тайнер-охладитель чу е гонахьарча фех а дIа ца хьоккалуш йоддашехьа заводе уха кхача молокопроводя.

Фермаша-автоматаша, йизза механизированни, цхьадолча даькъе автоматизированни, Iалаьмате йоккхача комплексаша хьаккеллай хьалла керда ахархой профессеш — автоматически линей мастер-наладчик, скотник-оператор, свинарь-оператор, машинаша божа бетта мастер.

19 колхозеи совхозеи чотах хьаяьча хьайбаш кхоабача Тимашевски комплексе скотника-оператора керттера декхар да управлене пульта тIа приборашка хьахьокхачунга хьежар. Йоккхий хьаккхарчий фермаш-автоматаш хIанзлехьа хьаяьй итташ йолча колхозашкеи совхозашкеи. Масала, «Кущевский» совхозе датчикаша температурах, гIоадалах, кхьча параметрех хоам бу 18 команда кхоачашъеш а цхьан операторо гIулакх деш а йолча свинарника программни устройствага. «Искра» яхача совхозе свинара-оператора кхоаб 4800 бежан. ВIашт нийсдара аьга вай — дикагIа йолча американски фермашка цхьан саго гIулакх ду шиннийтт эзар хьакхарчашта. Йоккхача комплексно-механизированни а цхьадолча даькъе автоматизированни а йолча фермашка Кубане хIанз дIаоттаьй я йолаш йолча хьакхарчех 70 процент гаргга.

Кубански хьайбай боахаме къаьстта белгала ба дIахо прогресс яра кагирхой юкъе озарая юкъерча бувзамах боала пайда. Ольгински станицерча Шевченко Анатоле кхел йу хьакъехьа хьокхаме я. Цхьан хана станицера дIа а ваха, город Керче гIишлоний училища а яьккха город Туапсе Iаьржача форда порте прорабалла болх беш вар из. Бакъда пхи шу хьалхагIа юхава даьрхIар. «Кавказ» колхоза председатель Козлов Владимир чIоагIа гIадвахар профессиональни гIишлошъерхочоа:

— Керда ферма хьалъе еза...

ХIаьта керда, йизза механизированни ферма болх бе йолаелча, Шевченко Анатолех свинарь-оператор хилар.

Кубански станицай кагирхий промышленни предприятера хьалаш фермашка хьадарга хьежаш а ца багIаш, инициатива шоай бе а елле шоаш хьаду уж хьалаш. Пхи шу хьалхагIа Кубане хьаьча фермашта комплексни механизации автоматизации яра вIашагIъехкача комсомольски кагирхой бригадаша хьахьекхар шоаш пайдане хилар. Уж бахьан долаш колхозашкеи совхозашкеи хьахиннай хIиэзара фермаш. хьайбай боахаме къахьега безам хилар кьонача станичникий.

Шоай хьайбай боахам индустриальни наькъ тIа баьккхача боахамашка хьайбаш леладерий професси чIоагIа сийдеш я, кагийна нахан мехкараштеи юкъе конкурс а хулаш. Балха бахка безам барашкара жанеш дIайийха ца Iеш хьайбай боахаме болх бе лоаш хилар а дIадех. Балха хьайийцараш деккарийла ба дIахо деша. «Кубань» яхача колхозе цул тIехьагIа дукккача кхыча боахамий фермашка хьахиннай парташ, преподавателеи кафедреи классни доскаи долаш йола дешара классаш: сийрийнарча школашка е заочно техникумашкеи вузашкеи дешачарна йола дешара-консультационни пункташ я уж. Деигара денга эргайоалаш чоалханегIеи хул фермашкара техника, хIаьта ца дийшача йиш яц.

Новопластуновская яхача станице сона вайзар ши зIамига саг — Науменко Андрейи Казимир Михаили. Эскарера цIабаьхкача дояралла балха дIаэнар дийхар цар. Уж дIаэнсзар. Колхоза правлене члена Вербовой Виктора аьлар:

— Нагахь санна дояраш хила шун бокъонца безам бале ер я шоана. Пашковски техникумерча курсашка направлени. Машинаша божа беттача мастерий диплом цигара хьаэца — тIаккха раьза долаш хьаэцаргда.

Дипломаш а дахьаш хьа а баьхка дояраш хилар кагийча нахах.

Кхаш леладеча санна Iилма-технически революце «маIача ваьхей» «кхалнаьхей» профессешта юкъера юкъ хаьдда дIаьаькхай. Мехкарий раьза а болаш тракторашт тIеи комбайнаш тIеи хувшача хана кагийна нахах хул дояраш. Нагахь санна мехкарий мехкаш долча механизаторел хьалха бувле, кагий нах традиционни кхалнаьха отраслешка котбувл. Пхи шу хьалхагIа Глафировка яхача юрта колхоза комсомольски организаце Самсонов Борис секретарь керте а волаш ворхI шоферой трактористой С. М. Кирова цIерагIча колхоза правлене предложени йоалайяр хьайбаш леладу звено вIашагIйолла, аьнна. Кагирхой шурий-товарни ферме хьежабир. Цар яхье дийхар Бобылева Галинай комсомольско-кагирхой звенои дояркаш, хIаьта парел кот а баьлар.

Хьайбай боахама индустриализаци яро хьалхара професеш керлача чулоацамца хьалйиза ца Iеш, керданараш а хьаяьй. Цо овлан тIара хийцар къахьегама хьисапи из вIашагIбоалларгеи. Кердача хьайбаш леладеча фермашкеи комплексашкеи наха болх бу городской предприятешка санна дийнахьа бархI сахьата, балха кIира пхе дийнахьа долаш, балхеи цигара цIаи колхоза е совхоза транспортаца кхувл уж. Из де тоаре хиннай фермашка шин сменагIа болх бора скользящи графикаш оттаярхи. ХIаьта цо шай аргIанна эгтара хьалха гIо дир станицашкарча кагирхошта юкъе хьайбай боахамцара безам айбе.

Зенюк ЮРА,
АПН корреспондент.

КОММУНИСТ ШЕ ХИЛАРГА ХЬЕЖЖА

КАСТ-КАСТА голаш а етташ доагIа ГIалмий. Ленина цIерагIча колхоза кхийца доазув а долаш доагIа из шакIа санна цIена лоаман хий. Укхазара массехк бIаь метто мара гаьна дац Маржана доал деш дола кха.

Дукха еза Маржана бIаьг дIама кхоачча яда Ленина орден лелаеш йолча колхоза шера аренаш.

Дукхача къамех бола нах ба колхозе къахьегаш. Кхашка къахьегачарна юкъе дукхагIа бараш эрсий, гIалгIай, хIирий, гуржий ба. нийсду укхаза кхьча къамех бола нах а. Беррига цхьан дезала нах санна баьрт болаш бахаш къахьегаш, шоай хьинарца Даьхен рузкъа дебадеш боахк. ХIаьта доккхий толамаш а доах. Экономически низ болаш я цар Ленина цIерагIа колхоз.

Иттех шу хьалха кхьча тайпара дар из гIулакх. Лакхара социалистически декхараш меттел юртбоахама продукташ паччахьалкхенга йоккхара планаш а кхоачашъе магадар цу боахама йоккхача коллектива. Цхьаволча кулгалхочо кулг а тассе оалар:

— Ер миссел йолча колхоза доал дегатта дац. Нохч-ГIалгIайчен доазонгара дейз Орджоникидзе тIаккхачалца лада цун лаьтташ.

Цу уйлашта раьза ца хиннача коммунисташа, боахама активисташа лаьрхIар овла кIезига бола боацаш дола уж хабараш сошаде.

Дукха ха йовццаш колхоза парткома секретаралла хержар хьалха КПСС Пригородни райкоме инструктор волаш болх баь хинна Бадгиев Сергей Алиханович.

Колхоза хIара сагаца, активистаца къамаьл де, цар дага дар ха воллавелар парткома керда секретарь а колхоза председатель а.

Эггара хьалха Сергей Алихановичаца къамаьл даьр яр къона гIалгIай йоI, цу шера мара бархIшерара школа чаккхъяьккханза хинна Бекбузарова Маржан. Ялхайтта шу даьннадар цун цу хана.

— Ерригача колхоза гIулакхех ала яллац со — йоахар Маржана. — Бакъда айса къахьегача звенох дувца шортта да са.

— Дувцал, дувцал Маржан, — аьлар парткома секретарь, вела а къежа.

— Укх шера оаха кхай тIа баьча балха дукха гIулакхаш юкъедисар тха кхоачаш ца деш. Культураш те деззача хана оасар дацзар, звенора беррига нах балха ара ца бувлар бахьан долаш. Цунга хьежжа планагIа чуэца езаш хинна хьажкIаш чуэца вIаштIехьдаланзар коллектива. Из а хIама дацар. — йоахар «йиIиго». — Цу хана кхашка лертIа къахьийгачарчех мекъал шоашкара гучайлийтачарнеца дешна алаш а цхьатарра хинна хилар мара. Из бахьан кIезига да ала йиш яц. Цу гIулакхо дика къахьегачар балхаца ра безам боабаьб.

Шийга мугIарерча къонача ахархочо даь къамаьл дIаяздеш вар парткома секретарь. Цул тIехьагIа цу тайпара дола гIалаташ кхы а гучадаьлар Сергей Алихановича. ТIаккха дукха ха ялалехьа колхозхой партийни собране цу гIалатий хьакъехьа къамаьл дир.

МоллагIа саг юххьанца ка йоалаш хилац ше дIадолалаьча гIулакхе. Дукха Iомаде дезаш, нахагара новкъостал эшаш хул къона саг къахьегама цун никъ дIаболалуш. Бакъда, кхьча тайпара хилар из Бекбузарова Билана Маржана. Из кхай тIа хьажхоачаш а из яр ахархочун болх гIалхха боваш. Цун бахьан укх тайпара дар. Маржан ше зIамига йолча хана деиз юрта яьхай, юрта боахама къахьегам бовзаш а дукха безаш а хиннай. ХIаьта цу къонача ахархочи вохIе да а лаьтта тIа къахьегаш цо кхоабаш бахаш хиннаб.

Из бахьан долаш кхетаде хала дац хIанай Маржан юххьанца, шийй вахар дIадоладелча деиз лаьтта тIа къахьегара мерзало йолаш. хIана йолаелар из юххьанца колхоза шерача аренашка къахьега хьалххе а шийна из гIулакх дикка довзаш санна.

Цу хьакъехьа къамаьл дар колхоза кулгалхоша тхога даьр. Маржан колхоза аренашка къахьега йолаелча деиз из юкъейоагIаш хиннача звено доакъошхоша доаха толамаш дикка алсамдувла доладелар. Цу гIулакха чIоагIа йоахо ец бар Маржана новкъостий Балхара мукъа болга хана цар IомаIйора дикагIйолча къахьегамхой балха опыт. Iомаьнчул тIехьагIа из балха юкъекхахьа гIертар.

Колхозе болх беш массехк шу даьккхачул тIехьагIа бригада кулгалхошта хоаделар Маржан хьинар долаш йолгеи, цкъа ше дIадолаьдь гIулакх нийса чаккхдоаккхаргдолаш йолгеи. Дукха ха ялалехьа Маржан оттайир звеньевой гIончалла. ТIаккха хьахьекхар цо ше дика ахархо хилараа совгIа деттIа организатор йолга а.

— ДукхагIа тхона новкъаоло еш хиннар балхаш кулг кага де дезаш хилар дар. — йоах къонача кхалсага. Дукха къахьега дийзар цун звеньевойца цхьана юртбоахама культураша оасар дара гIулакх механизированни чаккхдоаккхилга вIаштIехьдаккхара. ХIанз культураша Iуналделга дукхагIча даькъе механизированни хьисапе даьккхац. Из бахьан долаш хIанз хIара центнер продукци яккхарга вIаьбаш мах дикка кIезигагIа ба.

ЦхьоалагIча комплексни бригада чуйоагIаш я Маржана хIанз кулгалдеш йола звено. Доккхий декхараш латтар звено къахьегамхошта хьалхашка ийслагIча пятилетке. Масала, диъ шера 19300 центнер коарталаш кхее декхарийла бар уж. ХIаьта цар хьинаре къахьийга диъ шера 21500 центнер чуера. хIаьта хьажкIаш диъ шера планагIа 12 800 центнер чуэзаш хиннача 13 эзар центнер совгIа чуийшар. Из боккха толам ба.

Укх пятилетка тIехьарча шера Маржана доал деча звено доакъошхоша лаьрхIа кхы а дикагIа, кхы а хьинарегIа къахьега. Ахкан кхашкара балхаш доладеннача дийнахьа денз шерагIа яржаш латт укхаза социалистически яхь.

— МалагIа декхар да, Маржан, укх шера шун звеное кхоачашде лерхIар? — аьнна хаьттача.

— Укх шера оаха лаьрхIад хIара гектара тIара 240 центнер коарталаши 170 центнер баьццараши чуэца. Из декхар кхоачашдарва чуйийна къахьегаш ба хIанз звено болхлой. — йоах Маржана.

Хьинаре къахьегамхо, колхозе хьалхле лелаеча звено кулгалхо Бекбузарова Белана Маржан Къилбаседа-ХIирий АССР Лакхехьарча Совета депутаталла хержай укх шера.

Коммунистка Бекбузаровас кхоачашде деза общественни гIулакхаш дукха да хIанз. Колхоза комсомола комитета член йолаш кагирхошта юкъе цо беш хиннача балха депутатски декхараш а тIаккхийтад.

Харжархоша хьалхашка утталаь декхараш кхоачашдарва шийй низи хьинари дIадала кийча я из.

М. ОСМИЕВ.

Экономика тоаю керттера хьаст

Карарча пятилетка диъ шера къамаи доход 80 процент гаргга дуккхагIа яьккхай вай мехка къахьегама овсарле лаккхъяра чотах. 17 миллион совгIа сага къахьегам кхобелга Iалашдаьд.

СССР-ерча производства хIанзарча хьалашка къахьегама овсарле аьхха 1 процент лаккхъяро кхы тIа а 3,8 миллиард сома къамаи доход лу. Из ахча тоъаргдар говзаь Тольяттера Волжски автомобильни завод (цо шера 660 эзар легковой автомобиль арахец) санна йола йоккха ши предприяти е Енисей яхача хи тIара Красноярски лурчех тIа эггара йоккхагIа ГЭС (цун гIез 6 миллион киловатт ба) санна йола цхьа гидроэлектростанци хьалъе.

Пятилетка диъ шера общественни къахьегама овсарле 20 (промышленносте — 26, гIишлош еча — 22, юрта боахаме — 15) процент лаккхъярах советски наьха реальни доходаш юкъера лаьрхIача 19 процент лакхъеннай. ХIаьта пятилетка бIарча хьийщача бахача наьха хIара сага сих лоархIаш йола реальни доходаш 25 процент хIана лац аьнга лакхлургья. ХIаьта хала кха хьад-тоарон культурни боарами лакхбелга — социализмерча общественни производства керттера лерхIар.

МалагIча тайпара Iалашлургда къахьегама овсарле хьалланза лакха хулга? Из декхар кхоачашдергдола никъ — производствана комплексни механизаци автоматезация яр. Машинаша механизмаша юкъейоалаяро йиш хилийтай кулгаца хьегаш дола къа дукха хIама ца эшаш кIор боахача, хьу кийчъеча, промышленноста дуккхача кхьча доакъошкара цIендаь хIана дакхац аьнна дIадаккха. Масала СССР-е пхе шера боаккха кIор 76 миллион тонн дукхагIа а хинна укх шера 700 миллион тоннага дIакхоачаргба. Цу тIа а дукхагIа боаккхача кIорал дикха лакхагIа хургья къахьегама овсарле. Цо йиш хулийтаргья цу даькъера 100 эзар совгIа горняк мукъавакха.

1975 шера 1 январе промышленностера ерриге автоматически линеш 16 эзарнега дIакхаьчаяр, вешта аьлча 10 шу хьалхагIарчул кхоаза хIана хиннаяц аьнна дукхагIа хиннаяр. Цу юкъа комплексно-механизированнача автоматизированния предприятеш 1,9 эзарнегара 5,8 эзарнега кхоачаш дуккхагIа хиннай.

Тайп-тайпарча наькъашца кхоачашдеш да производствана дIахо механизация автоматизаци яра декхараш. Царех цаI — болх беш йолча оборудованеца модернизаци яр. Масала, бархIагIча пятилетке модернизаци яьр 675 эзар оборудованеца, хIаьта ийслагIча пятилетка диъ шера — 598 эзарнена.

ИйслагIча пятилетке Iилманеи техниканеи карагIдаьнарех пайда эцара чотах ах совгIа лакхъе лерхI къахьегама овсарле. ДикагIа доахийцала керда агрегаташа, машинаша, механизмаша йиш хулийт болхлой къахьегам геттара аттача баккха, болх дуккхазза а дукхагIа бе.

1974 шера деиз юрта боахама керда тайпа комбайнаш арахец советски промышленессто. Механизатораша деппей бийсагнеи 200 — 300 а кхы дукхагIа а, вешта аьлча хьалхагIа хиннача маркех йолча машинашцарчул массехказа дукхагIа ялат оарз цоца. Химически комбинаташия хIанз болх беш я деннеи бийсаннеи 1360 тонн аммиак хьаеш йола агрегаташ. Цу тайпарча цхьан агрегато доахеи мехкарча ерригача заводашта 1949 шера луш хиннар массел продукци. Цу установкаш тIа бола беча аппаратчикий къахьегама овсарле хьалхагIа хиннача серех йолча агрегаташ тIа болх беча хана хиннача 5—6-за лакха тIа я. хIаьта аммиак хьаярга бола чах 30 процент лохагIа ба. Цу тайпара масалаш дукха а доаладе йиш я.

Технически прогрессо йиш хулийт Iилман лабораторешка хьадагаьлийна геттара керда материалаши бедали производствана юкъеккхаьа. Царех да, масала, къаьстта цIена металлаш, радиоактивни элементий изотопаш, искусственни алмазаш, синтетически хьовсий, пластмассаш, кхыяраш. Царех пайда эцаро йиш хулийт промышленни продукци халкъа эшача товарий керда тайпаш арахеца меттел, экономически эффект наьха санна лакхъе а.

Ерригаш а карарча пятилетка хьае лерхI 19000 совгIа керда машинаш, механизмаш, аппараташ, приборащ вIаштIехьдоаккхарга 4000 совгIа керда химически продукташ, 500 гаргга Iаьржача металлий проката керда профилаш хьаелга. Цу цхьан хана СССР-е шера юкъера лаьрхIача производствера дIайоах морально къаенна цхьа эзари ах эзари машинаш, аппараташ, кхыраш.

Хетаргахьа, экономика эггара чоалханегIа йола сфера — предприятешкеи доакъошкеи лоал дар. Кулгалдара маIан — дIахора дар бIаргагор. Боахама кулгалхошта фо санна, эш йолаш йолча ресурсех, план кхоачашъярах, продукцена реализаци яро, из хьашт хилараха йола оперативни информаци. Предприятешкеи (АСУП) доакъошкеи (ОАСУ) кулгалду автоматизированни системаш хьаяро торо хулийт эшаш йола сведенеш сихха хьаэцеи цхьалхахеи. Из бахьан долаш лоацача ханашка нийсагIа йола решенеш тIаэца, дIадолар кIезигагIа а долаш хьахулаш дикагIа хилийта вIаштIехьдаргда боахама кулгалхой.

1975 шера 1 январе вай мехка болх беш яр массе тайпара доакъошка лаьрхIа кулгалду 1890 совгIа автоматизированни системаш.

Автоматизированни кулгалдара системаша йиш хулийтаргья ийслагIча пятилетке промышленни продукци арахецара дIабола мах лохбора чотах ши миллиард сом гаргга ахча кхоле. ХIаьта Iилманеи техникаеи карагIдаьннарех халкъа боахаме пайда эцарах пятилетке кхоаеш дола дерриге цхьа 40 миллиард сомга кхоачаш хургда.

Къахьегама овсарле лакхъяр — халкъа боахам массе оагIорахьара дегIаккхувла дала советски наьха хьал-тоаро лаккхъю керттера хьаст.

Геннадий ПИСАРЕВСКИЙ.
(АПН).

цикла юкъе АстагIча Темарах бола ийслагIа фаьлг вайнаьха багахбувцамера сюжет ларде уллаш ба. Цу тайпара масалаш кхы а дуккха доаладе йиш йолаш да вай кхыча халкъий цIи хеза болча йоазонхой творчествана юкъера а.

Вайнаьха багахбувцама произведенеш дIаязъелга а Iомаелга а геттара дегIадера Сийлахь-йоккха Октябрьски революци хинначул тIехьагIа. Цунна доккха гIо дир юххьанца денз вай Коммунистически парте нийса ленински къамий политика лелаяро, паччахьа Iьадал долча хана тIехьадисса хиннача халкъий боахам а культура а дегIаккхувлара цо чIоагIа йоакхо яро.

1920 шера Буро тIа болх беш яр Къилбаседа Кавказа краеведене институт. Цу шера Москвера венача профессора Н. Ф. Яковлева кулгал а деш лаьрхIа гIалгIай мехка археологически а этнографически а экспедицешка баха хилар цу института болхлой — профессораш Я. П. Семенов, И. П. Щеблыкин, В. П. Пожидаев. Из бахьан долаш цу Iилмахой вIаштIехьдаьлар дуккха а вайнаьха легендаши преданеши дIаязъе, боккхача лоархIаме йола гIалгIай материальни культура памятникаш тахка.

Мальсагов Кураза Зоврбика латински ларда тIа дола алфавит оттадарца 1923 шера ЦхьоалагIча мае арадаьлар гIалгIай газет «Сердало», хIаьта цунна лаьрхIа кастта Буро тIа ондо йола типографе база а йиллар. Эрсий интеллигенце викалаша дика новкъостал а деш, цигара арадувла доладелар эггара хьалхара гIалгIай меттала дола книжкаш а. ЛоархIаме моттиг дIалаьцар царна юкъе эрсий метталара гIалгIай меттала даькача общественно-политически художественни литература произведенеша а. Из бахьан долаш укх бIаьшерен ткъаьи иттлагIа шераш доладуш хьахилар гIалгIай литературни мотт.

ШIенхаштта дукха лоархIам бола краеведчески а Iилма а болх дIаболабир 1924 шера апрель бетта Буро тIа хьайиллача ГIалгIай областной краеведене музея болхлоша. Укхаза хьахилар эггара хьалхара гIалгIай Iилма а литератураи а обществаш. Цу хана болх бе йолаеннача гIалгIай литература общества юкъе вахар ткъаьй кхоъ саг. Цу замах гIалгIай метталара дешар а йоазув а мел ховш хинна бола беррига хIана бац аьнна нах бар уж! Общества председателалла хержар из вIашагIъелла вола цу хана ГIалгIай облоно заведующи хинна З. К. Мальсагов. ХIаьта царех виъ саг (Л. П. Семенов, М. Слободской, К. Енский, В. Васильев) эрсий Iилмахой а йоазонхой а бар.

Духхьал керда хьахинна гIалгIай советски литература дегIадоаладара оамал баь ца Iеш, гIалгIай литературни общества членаша шерра боаржабу вайнаьха багахбувцам гулбара а тахкара а бола болх. Вайнаьха багахбувцама тайп-тайпара жанраш гулъеш хьинаре къахьег Мальсагов Кураза Зоврбика, Беков ДордагIа Тембота, Аушев Iаддал-ВохIапа, профессора Л. П. Семенова, Ахриев Лорса, Измайлов Зархмата, В. А. Васильева, П. И. Волкова, Мальсагов АртагIа Оарцхос.

Цу хана цар шерра из гIулакх дIадоаржадарах «Сердало» газета тIа а, къаьсткъаьстача сборникаш тIа а, школашта лаьрхIача учебникаш тIа а, тIехь-тIехьагIа дукхагIа а хулаш, арадувла даьлар гIалгIай багахбувцама произведенеши царех даь дола Iилма тохкамаши.

1926 шера декабрь бетта Буро тIа хьайиллар ГIалгIай краеведене институт. Ала деза, из хьаеллара а цун болх кхы а шерагIа дIабоаржабара а доккха новкъостал даьлга хьалха деиз Буро тIа а бахаш, тайп-тайпарча Iилма учрежденешка болх а беш, гIалгIай истори а культура а тохкаш хьабаьхкача эрсий Iилмахоша — Ерригсоюзни востоковедене ассоциаце президиума член хиннача профессора И. Н. Бороздина, профессораша Л. П. Семенова, В. П. Пожидаева, И. П. Щеблыкина, Г. А. Вертепова, П. А. Раздорскес. 1927 шера цар новкъостал а деш ГIалгIайчен истори, культура, экономика, багахбувцам, мотт тахкара экспедицеш вIашагIъехкар З. К. Мальсагова. Ахриев Лорсаи, Измайлов Зархматеи, Ахриев ХIажбикареи дакъа а лоацаш белггала боккха болх боаржабир цар Жайрахьеи Мецхалеи районашка. Из бахьан долаш, кхы а шерагIа багахбувцам дIаязбара гIулакх доаржадаьча цу института болхлошта карагIдаьлар 1932 шера вайнаьха багахбувцама эггара хьалхара книжка арахеца.

Боарамга диллача доккха деце а, хIанз а лоархIам байнабац цун. Духхьал цунна юкъе яха вайнаьха багахбувцама жанраш белгалъяьхача, вайна хоалу уж дикка кхоачам болаш йолга. Белггала, цунна юкъе да Ахриев Лорса дIаяздаь лакха мах бола хьайбаех дола фаьлгаш, «Кохой кIант» яха халкъа къаьна легенда, Аушев Iаддал-ВохIапа Нальсре дIаяздаь лирически иллеш, Даейтов Махьмада дIаяздаь наьрт-орстхой туркий мехка дIабахарца дувзаденна дола предани.

КарагIдаьнначох дог айденна из болх дIахо а дика шерра дIабоаржабаь хиларах тарра, 1933 шера ГIалгIай краеведене институто арахец «Вайнаьха багахбувцама» шоллагIа книжка а. Деррига из книжка дIалаьцар духхьал цхьан Измайлов Зархмата гулдаьча гIалгIай халкъа лирически обрядовни долча иллеша. Дикка лоархIам болаш дар гIалгIай меттала йолча иллей тексташта далла цу сборника юкъе Мальсагов Дахий Дошлакъас эрсий меттала царца яь дика перевод, а хилар. ХIаьта сборника дешахьалхе язъяьр Мальсагов Оарцхо вар, белгалдаьхараш яздаьри редактура яьри ГIалгIай краеведене института директор Мальсагов Кураза Зоврбик вар.

Цу сборника тахан а тIехьа лакха мах бе торо хулийт цунна юкъе даха дола гIалгIаша саг йоагIачеи йодачеи лаьха лирически иллеш боккхача художественни лоархIаме хиларал совгIа, уж вай хана нагагахьарча сага мара дагадоагIаш а ца хилара.

Юххьанцара деиз чаккхдалладца, шоаш долча тайпара, тIаккхувча тIехьенашта а уж довзаргдолаш дIаяздаьча Измайлов Зархмата даьо доккха гIулакх дар. Цул совгIа, белгалле доагIа, цу тайпара иллеш хьалхарча замах вайнаха юкъе шерра лаьржа хиннадале а, е пул хьалха а, е цул тIехьагIа а цхьанна а саго цу тайпара илли дIаяздаь доацилга. Из бахьан долаш кхы а совбоал Измайлов Зархмата даьча йоазоний лоархIам. Цар йовзийт вайна вайнаьха халкъа культура исторех дуккха а хIанз йицъенна йола моттигаш, гойт мел лакха хиннай цу ханара вайнаьха деша искусства культура.

1928 шера гIалгIай литература юкъе къахьега болалу советски школашка дешаш хьалхийна бола йоазонхой Муталиев Хьажбикари Осмиев ХIамзати. Шоашта хьехаш хиннача Мальсагов Кураза Зоврбикеи Беков ДордагIа Темботеи санна, ГIалгIай педтехникуме болх беш хиннача эрсий хьехархочо Абрамова Виктория Константиновнас кулгал а деш, цар а дIабоалабу вайнаьха багахбувцама произведенеш дIаязъяра болх.

Массехк шера багахбувцам дIаязбеш цар баьча балха толам дархIа беза 1940 шера цар арахийцача «ГIалгIай фольклор» яхача сборниках. Лакхе вай дийцача вайнаьха багахбувцама сборникаш тIара дик-дикагIа йола произведенеш юкъейоалаярца а, хIаьта шоаш керда дIаяздаь кхы а гIалгIай фаьлгаши наьрт-орстхоех дола къаьна халкъа легендаши, преданеши, лирически турпалийи иллеши хиларца а, из отталаьчар вIаштIехьдаьлар дикка доккха а лоархIаме а дола гIалгIай багахбувцама книжка арахеца. Дикка яьржа я цу сборника юкъера гIалгIай фаьлгех йола раздел. Белггала йоккха моттиг дIалоац хьайбаех долча я, тамашийнача хIамаех долча а гIалгIай вахарах леларах долча а, атеистически а интернациональни а маIан долча фаьлгаша.

Дукхача эрсий переводчикаша новкъостал даьца из книжка Москве эрсий меттала а арадаьлар. Дика лоархIаме болх хилар цох ноххчий а гIалгIай а багахбувцам кхыча халкъашта дIабовзийтара, дуккха а Союзера Iилмахой из Iомабара а тахкара а тIаберзийтара. Тайп-тайпарча жанраех йола вайнаьха багахбувцама произведенеи говзаме переводаш чулаьцар цу книжка. Бакъда, цунна юкъе яхача цхьайолча поэтически произведенеи переводаш оригиналаца йистача тоъал башхалонаш йолаш хилар. Из бахьан долаш наг-наггахьа хала хулар из дешача хана нийса а йизза а цар оригинала художественни формай а чулоацама дикал а йовза.

Уж кхоачамбоацараш тоадара хетаяь яр Яндиев Жамалдас, Мамакаев Махьмада, Муталиев Хьажбикара 1958 шера Москве араьйнача «Поэзия Чечено-Ингушетии» яхача эрсий меттала йолча антологена юкъера вайнаьха багахбувцама поэзех йола раздел.

Ала деза, Советий Iаьдал даьлча денз таханалца вайнаьха багахбувцама а говзамерча литература а дик-дикагIа йола произведенеш эрсий меттала йоахаш, уж шерра вай мехка мел дахача къамий нахага дIайовзийташ, дуккхача эрсий йоазонхоша а переводчикаша а бокъонца доккха новкъостал даьлга. Царна юкъе ба цIи хеза советски йоазонхой М. Голодный, В. Бугаевский, М. Слободской, Н. Тихонов, Э. Багрицкий, Н. Асанов, С. Липкин, А. Тарковский, Н. Озерова, А. Гатов, Н. Гребнев, А. Кронгауз, В. Федоров, Я. Козловский, М. Дудин, В. Щепотев, А. Передреев.

ХIаьта вайнаьха багахбувцама жанраш а, тайп-тайпара йола литературни произведенеш а тохкаш статьяш а балхаш а яздаьй эрсий къамах болча Iилмахоша — профессора Н. Ф. Яковлева, Л. П. Семенова, В. А. Васильева, Б. Н. Путилова, Е. И. Крупнова, Н. П. Гриценко, В. Б. Корзуна, В. И. Харчевникова, В. Г. Чеботаревас, Б. С. Виноградова, Ю. Б. Верольске. Вайнаьхах болча Iилмахошна цхьана царех дукхагIа бараш тахан а тIехьа къахьегаш ба вайнаьха культура кхы а кIоаргIа йовзара а дегIайоалаяра а долча даькъе. Цох дола тешал да Москве а Ленинграде а вай республикански газеташ тIа а альманахаш тIа а каст-каста кепаетташ араювлаш йола цар статьяш, очеркаш, рецензеш.

Абу МАЛЬСАГОВ,

МОСКВА. А. А. Жданова цIерагIча цхьоалагIча образцови типографе балха юкъе йоалаяьй фотонабор — книжкаш кепадеттара формаш хьаю хоадам боллаш йола керда процесс. Цун ларде латт шерра автоматика лелаелга. Из юкъе йоалайича дIаяргья даша спла-

ФОТОНАБОР— КНИЖКАШ КЕПАДЕТТАЧА

вех яь шрифташ, производство наха вене хилар дIададаргда, производственни майдаш мукъаяргья, къахьегамах дIадодар кIезиглургда, производства культура лакхлургья.

Типографе оттаьй обордуоване комплекс: текст лента тIа дIатIадоаккха лаьрхIа перфораторащ, компьютераш а йолаш наборни машинаш, кхьыраш.

Укх шера фотонабораца 5 эзар кепайоазон листа набор ергья, из хул типографе бIарччача шера планах кхоалагIа дакъа гаргга.

Типографе коллектив КПСС XXV съездага арахеца издеи фотонабораца арахеца кийчлуш я.

СУРТА ТIА: оператор Тузанович Анатолийи фотонаборни центра йоккхагIйола диспетчер Новикова Нинаи фотонаборни машина юхе.

В. КЛИПИНИЦЕРА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

КЪАЬНАЧА ДЕЛЕ

Машинаца Индийски столица улицашка гIолла къулбехьара кхилбаселенгахьа вахча кхоачам ба города кердачеи къаьначеи даькъе юкъера йоккха юкъ зера индийски архитектораша дукха ха йоацаш Делена рейийца къаьнарча реконструкци яреи тоаяреи проблемаш лоархIаме хилар кхетадара а.

Керда Дели — шера улицаш, хIанзарчар тайпара цIеноуш, баьцара паркаш йолаш я. Цхьабакъда, къаьнарча города гарга ме кхоач улицаш готлу, цулухьа низкъалегIа хул автомобилашта, мотоциклашта, велосипедашта, шерча ворлашта.

ХIара шн никъ вIашагIкхетача дIатIакхаьча дIа-юха ерзилга доацаш юс уж. Тормозной педала тIара ког хьабаккха йиш йолаш нагахьа ха яIаи водитела дукхха гулъеннача цу дукхача машинашта, говраша, бaха юкъе. Европейцаша беган бу: «Нагахьа санна Къаьнарча Дели улицилгашка духхьашха нийс а венна машина сакхат ца деш чакхваьннавале — из тIехвиса водитель ва».

Къаьнарча Деле дог а са а да Шахджаханабад. БIарчча архитектурни комплекс я литература Шах Джахана хьалха хинна столица. Цун территоре тIа да башха-хоза архитектурни памятникаш — Чандни-чоуке — буланкагара бриллиантага кхаччалца еззаш йола хIама эца йиш йола бIаьрчча цхьа базар увтта. Малхбоалехьа эггара хозагIчи ший тайпарчеи цхьан улица тIа дIатIавоаллача лекха урагIяхагIа «Дигамбер джайн» яха Джайнистски храм. КIеззига дIахо ваьннача дагIа дерригача дунен тIа довзаш дола IаьржаIа мраморах даь Джама Масджид яха доккха хоза маьждиг. Йийша вала хала да Шахджаханабадера хоза мел йола моттигаш. Цигара хIара гIирс ший истори долаш ба. Дариба яхача улица тIа дIатIавоаллача ягIа «ЦIеша йиза коьаIараш». 1857 шера цу кхапаIарех чубаьннаб индийски халкъа восстании къизагIча тайпара тоIаяь англичанаш.

37 квадратни километре моттиг дIалоацача Шахджаханабаде готвенна вах ах миллион саг. Цига хIара квадратни акра тIа 700 саг вах, город бIарччача хьанийцача назал йолча моттиге 25 саг мара ца вахача метте города дерригa вахар цига да. Шахджаханабаде я 6000 промышленни предприяти 3000 торгови, банковски, страховой учреждении. Ерригача Делера массе тайпарча транспортаца тIаух цига нах. Цига ваIадаш ю, дохкар-эцар ду.

Ширача Шахджаханабаде гобаьккха дагIа дукхагIбола нах чубахаш да велалуовоацаш дола горнигаш боарам боацаш дукха нах гучгубалаpан из моттиг бIехьеш хиларан меттаоттадулургдоаца зе ду монголий ханарча башха-хозача архитектурни памятникашта! Столице баха нах дог лазаш хьеж сихха дохаш латтача царна бIара.

Правительства инициативагIа гулъяьча мехка дикагIа волча 300 архитектора конференце хьахьекхар из кхерам тIа-тIа совбувлаш латташ хилар. Цига дакъа лаьцараша цхьатарра хьахайтар Шахджаханабада реконструкци йича бакъахьа хилар. Эггара хьалха чакхдоаха гIулакхаш а лаьрхIа горнигаш дIадаха а цар чу баха нах къаьнарча городан араха къаьстта хьалдаьча цIеношка дIачуховшаба а лаьрхIад. Деле кхыча районашка дIахьоргья дукхагIйола банковски, страховой, торгови учреждении. Цу гIулакхаша а аттача доаккхаргда, аьлар Инде чурча гIулакхий министра заместителa О. Мехта, къаьначa городагара хьал. Цул совгIа, конференце дакъа лаьцараша хьакхайкадора къаьнача городе гIолла автомобилаш лелилга наькъаш дехка дезаш хилар. Конференце дакъа лаьцараша мога мел даь хIамаш правительство хьажийта дIачуденнад.

Р. ГЛАДКИХ,
ТАСС корреспондент.

КХЕТАМА БОЛХ ТОАБАЬБ

КПСС XXIV съезда решенеш кхоачашьяра Назранерча ГПТУ-27 педагогически коллективо дешархошта коммунистически кхетам луш, цар марксистско - ленински мировоззрени хьакхуйитташ, къахьегам безаболийташ, иштта шоаш хержа професси, болхлой класс езайолийташ цхьабола болх баьб. Преподавателаша болх бир дешархой парте гIулакха мутIахьа а цуина тешаме а хилийтара, царга коммунистически мораль йола гIулакхаш леладайтара тIехь кхетам луш.

Из болх беш къаьстта теркам тIабахийтар дешархоех дIаяхача замах юхелиса во гIулакхаш ца латийтара, цар политически, общественни, интернациональни кхетам лакхбара, дешархой шоаш къахьегамга бовлара. Из берригa болх бир КПСС XXIV съезда соцамаша, КПСС обкома X-чен XIII-чен пленумий решенеша ма-яххара.

Цу балхах дешархошта беркат даьлар. цар айхха бувзам тессар г. Орджоникидзе № 2 йолча ПТУ, г. Грозне № 26 йолча ПТУ, шоай яр санна йолча кхычахьарча училищей дешархошца, дегIадоаладир царцара интернациональни доттагIал. ЧIоагIделар училища чурча дешархой шоай интернациональни доттагIал а. ХIаьта тхо долча хIара шера дешаш хул Ставропольски краера ена 25—50 эрсий кIо].

Училища кулгалхоша, лектораша, мастераша доттагIалах йола лекцеш еш дешархошта, беседаш ю.

Училище хул тайп-тайпарча темаех йола диспуташ, читательски конференцеш Масала, Виноградовай «Искорка» яха книжка дувцаш конференци хилар моттигерча. Ставропольски краерча материалех пайда а эцаш.

Училище болх беш я Ставропольски краера баьхкача а моттигерча а мехкараша шерра дакъа лоацаш йола художественни самодеятельность. Цун колективо боккха болх бу училище деша баьIача эрсашта, гIалгIашта, татаршта юкъера доттагIал чIоагIдара.

Училище болх беш я хоровой вокальни, халхара, кхыйола кружокаш. Училища художественни самодеятельноста коллективо ший творчески говзал лакхъеш хилара тешал ду но юрташкарча цу тайпарча коллективай самодеятельни искусствага хьожача хьалхара моттиг яккхаро.

Укх тIеххьарча хана училище дукхагIа ю салаIара сайренаш, эггара хьалха паспорт хьаэцара, комсомольски билеташ далара хетаяь торжественни собранеш, дешархой болхлой а хинна дIаоттара хетаяь сайренаш, кхыраш. Цу торжествашка боагIа городерча интеллигенце викалаш, производстве хьалхалаттараш.

Цхьаккха деза ди дIаладийтац белгала ца доаккхаш.

Училище дика оттаяьй гойтара агитаци. Дешархоша шоаш кийчдаьд «Назрановски района йиллургйоаца моттигаш — Вайнгара нах сийлахь-боккхача Дай-мехка тIа», «Коммунизм хьалъечун моральни кодекс», «СССР халкъий доттагIал» яха а кхыдола а стендаш, лозунгаш, плакаташ.

Къаьстта теркам тIабохийт училище дешархой атеистически кхетам лакхбара. Цу даькъе белгалбаьнна болх дика бу лектораша Т. М. Сагова, М. М. Мерешковас, Р. С. Харсиевас, Р. М. Дидиговас, П. С. Мальсаговас, кхычар. Цар йийшай «Нохч - ГIалгIайче дукхкхача къамех болча нахах латтача гаччахьалкхех дезал», «СССР мишара, халкъашта юкъера доттагIала, нийсхов чIоагIало я», «Ислам, из хьадалар, цун керттера белгалонаш» яха а кхыйола а лекцеш.

Мархий бетта къаьстта чIоагIагIа бир атеистически кхетама болх. Цудухьа дешархой еррига гоупашка дика хьабаьхкар деша.

Училище «Трикотажница», «Къона патриот», «Спортивни вахар» яхача пен газетел совгIа арадоах «Атеист» яха пен газет а.

С. ТРИФОНОВА,
Назранерча ГПТУ-27 партийни организаце секретарь.

МОСКВА. Столица Измайлевски парке «Буревестник» яха дой-спортивни база йола 40 шу совгIа ха я. Школа база йола 40 шу совгIа ха я. Школа секцешка Iомалуш 300 гаргга саг ва. «Буревестника» Iомабаьрашта юкъе ба доширча спорта бовзаш бола мастераш.

СУРТА ТIА: мехка сборни команда член Наташа Филиппова (тренировка еш) шаьрлуш я.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ЮРТАШКАРЧА ЮКЪЕРЧА ДЕШАРА ШКОЛАШКА 10 КЛАСС ЧАКХЪЯЬККХАРАШКА!

Юрташкарча профессионально-технически училищешка лоацъяьча программагIа механизаторий говзалаш Iомае хьех шо укх специальностех:

— № 1 йолча Серноводски профтехучилище — 3 класса тракторист - машинист; слесара говзал а йолаш автомашиний водитель;

— № 2 йолча Калиновски юкъерча профтехучилище — 3 класса тракторист-машинист; слесара говзал а йолаш догIа хьисапеи вештеи хий детта машинист;

— № 29 йолча Аргунски юкъерча ГПТУ — бульдозера, скрепера, грейдера машинист; экскаватора машинист.

Училищешка деша ха 8 бутт я. Деша дIаэц республика совхозийи колхозий, «Чеченингушводстрой» гIишлон управлене ПМК-аи направленегIа.

Деша дIайилачоа училище 96 сом стипенди лу. Училище дийша баьнначул тIехьагIа уж хьахьожабаьча боахамашка болх бе бохийт дешархой.

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 август
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.25 — Босбола телевидени. СССР паччхьалкхен академически зIамигача театра «Кречинске саг йоагIа моттиг» яха фильм-спектакль. Автор Сухов-Кобылин. 14.30 — Социалистически мехкий телевидене документальни фильмай программа. 15.15 — Босбола телевидени. «Подпоручик Киже» яха фильм-балет. 16.00 — Шахматни школа. Разряднийкий класс. 16.30 — «Мастер Снетков» яха телевизионни очерк. 16.45 — Бераштa дола фильм. «Аз доттагIал леладаь йиIаг» яха художественни фильм. 18.00 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла». Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.20 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала). 18.35 — Киножурнал. 18.45 — Цхьан дезала юкъе (гIалгIай меттала). 19.05 — Телевизионни плакат 19.10 — Хьалхалатта опыт массанега дIайовзийта. Дукха шерашкара культурни даьгIенаш, Юртбоахама Iилмай кандидата Стаценкой выступлени 19.20 — Босбола телевидене Мультфильм. 19.30 — Босбола телевидени. Футболах йола СССР чемпионат. Киевере трансляци. Перерывах—документальни фильм. 21.15 — «Ха». Информационни программа 21.45— Босбола телевидени. Советски Литва 35 шу дизара хетадаь иллейи халхарийи деза ди. Вильнюссера передача. Йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

16.40 — Гамрикели, Нахуцришвили. Тенакий республикански театра «Майра Кикила» яха спектакль (нохчий меттала). 17.40 — «Даькъала хила са ханара саг» яха телевизионни фильм. 18.15 — Босбола телевидени. «Пхьабуаргаши уж доошхари». 18.30 — Босбола телевидени. «Цун вахар котало я» яха телевизионни очерк. 18.45 — Босбола телевидени. «Илли ала са бани». 19.20 — Мультфильм. 19.30 — Концерт.

13 август,
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Босбола телевидени. Iуйринара гимнастика. 9.25 — Босбола телевидени. «Сигала беса пхьагал». Кишиневера передача. 9.55 — «Кхоссавала бокъо» яха художественни фильм. 11.30 — Босбола телевидени. «Илли ала, са баян». 14.15 — Документальни фильмай программа. 14.50 — Антуан де Сент Экзюпери. «ЗIамига принц». 15.30 — Босбола телевидени. Художественни самодеятельноста доакъашхой концерт. 16.00 — «Тахан — Iилма». 16.30 — Бераштa дола фильм. «Кемаца гаьна никъ бар» яха художественни фильм. 18.00 — ДоттагIаленца вай низ ба «Студенчески гIишлошъярхой». 18.35 — Киножурнал. 18.45 — «Кхоачамех пайда миштa эц» (нохчий меттала). 19.10 — Документальни фильм. 19.20 — «02 ладувгIаш я...» 19.40 — Босбола телевидени. «Спортлото» тираж. 19.55 — Босбола телевидени. «Милице сержант» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 1-гIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Футболах йола СССР чемпионат. Ереванера передача. 22.15 — Босбола телевидени. «Цхьан концертах дола дувцар е Бетховена тIеххьара соната» яхача телевизионни фильма премьера. Кхоачашъю СССР халкъа артиста Рихтера. Йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Самукъане поташ». 18.30 — Стахановски болама 40 шу диазрга. 19.00 — «24 сахьат...» Информационни выпуск. 19.15 — Юртара горизонташ. 19.40 — Шоана, бераш. 19.50 — «Нохч-ГIалгIайче гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 20.10 — Хоамаш, реклама. 20.15 — «Кхай тIара никъ» яха телевизионни фильм. 20.30 — Шун висьмойх дола концерт.

РАДИО

12 август

6.30 — «Юртара вахар» (эрсий меттала). 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Хоамаш. 8.35 — Нохч-ГIалгIай ашараш (гIалгIай меттала). 9.00 — Кхалвакха дунен халкъашта юкъера шу. «Ший кхела да» КПСС Нохч-ГIалгIай обкома кхалнаха юкъе беча балха йолча отдела заведующе Алмазовай беседа (нохчий меттала). 9.15 — ДIаяхача заман вочa гIулакхашта моттиг яц. Сунженски райисполкома председатела Шадиева выступлени (гIалгIай меттала). 9.30 — «ХIанзарча ханара къона саг» яха радиовыпуск (гIалгIай меттала). 16.00 — «Халкъа тIахьожам дIахьош ба» яха корреспонденци (нохчий меттала). 16.15 — «Дикача гIулакхашта хьалхалаттараш» яха зарисовка (нохчий меттала). 16.30 — Шалински района «Южный» яхача совхоза баьцадараш леладераштa дола концерт (нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий нохчий, гIалгIай меттала).

13 август

7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Хоамаш. 8.35 — КПСС XXV-ча съезда накъа долхаш. Партийни организаце чIоагIал я производствана нохчи-Ренашпере

7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Хоамаш. 8.35 — КПСС 25-ча съезда накъа долхаш. Партийни организаце чIоагIал я производствана хьалхалаттараш (эрсий меттала). 8.50 — «Сберегательни кассаша гIулакх миштa ду шоана» яха репортаж (эрсий меттала). 9.00 — Ашараш. 9.10 — «Политинформацей керттера тема» яха беседа (гIалгIай меттала). 9.25 — Ашараш. 9.30 — «Новатор» яха радиоклуб (эрсий меттала). 16.00 — «Къахьегамца чIоагIденна доттагIал» яха корреспонденци (гIалгIайн меттала). 16.15 — «Коммунист Басаева Пату» яха зарисовка (нохчий меттала). 16.30 — Ашараш (эрсий меттала). 16.45 — ХьажкIий силос кийчъеш латт нохчий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республикен Грозне гIолла хувцалуш мохаш а йолаш. Малхбузехьара секунда 3—7 метр сиха мух а хьекхаш. Дегара температура республике гIолла 20—24 градуси Грозне 22—24 градуси йовхал а йолаш ха хила тарлу.

Метеостанци.

Атланта белгалонаш

Атланта — США къулбехьарча йоккхагIа йолча городех цаI. Дукха хIама да эшнаш миллион саг вах цига. Города юкъе массе хана дукха нах хул. Къаьстта а дукха хул небоскребашта хьалхашка — банкийи страховой компанейи штаб-квартирашта, корпорацей правленешта гонахьа хьувзаш. Атланте ший Уолл-стрит я. Из цIи лелаю готтига, небоскребаша тоIаяь йоалла нью-йоркски улица санна йоацаш. Атланте паргIата нийса саьнаш долаш, магнолеша листта чуерзаяь я из. Укхаза я шоай кара хьалъяь хIанзара отелаши театраши, кердача маркаех йола автомашинаш.

ХIаьта цу башха-хозача центрера цхьан итт минута дIахо вахача, дIаяхача заман чу висвелча санна хул хьо. Укхаза дIа мел хьежача бIаргагу хьона кIурзаша яьха мустъенна зданеш. Из да «бонгий» дуне. Укхаза духхьал наькъаш тIа ловзаш хул массаза а мецa, тIолхаш тIаювхаш дола бераш. Къеча наьха геттошка бийсанна ма-могга хохкаш лелаш цицхолгий Iулаш хул. ХIаьта дийнахьа гаьний Iийна кIал ха йоаккхаш багIа тIолхаш тIаювхаш, цхьанна хIаманца дакъа доацаш бола итташ нах. Уж — бе болх боацараш ба.

Атланте бе болх боаца нах, официальни даннеша хьахьокхачох, болх булургбарех 11 процент хIана бац аьнна ба. Пичвуд яхача къе нах бахача районе болх булургболча цахах хIара шоллагIвола саг сов ва. ХIаьта Атланта столица а йолаш йолча Джорджия яхача штате хьабе болх ца хиларах хIара бетта-бетта пособи дехаш хул 100 эзар совгIа саг. Итташ эзараш пособи дехаш заявленеш ца луш багIа дуккхаза из ий а даь, хIанз из эца бокъо шоай ца хиларах.

Джорджерен Атлантен цхьаькха бала — тIа-тIа лакхлуш йола инфляци. Масала, апреле, хIамай маьхаш лакхдаларга диллача цу штато хьалхара моттиг лаьцар США. Лакх ца луш латташ цхьа кIеззига ха яьннача тIехьагIа юха а чIоагIа лакхделар дулхеи кхыча продуктайи маьхаш. Из бахьан долаш укх тIеххьарча шера къахьегамхой реальни алапи 4 процент совгIа кIезигденнад.

Джорджера эггара дукхагIа теркам тIаозаш йола белгало — Атланте бахача нахах дукхагIа болча неграшкара йиш еха хьал. Царех дукхагIа бараш, «Атланта джорнэл» яхача газето дувцачох, «экономически социальни гIулакхашта даькъаза баьннаб».

Джордже массазара белгало я балха дIаэцареи къахьегамах мах телареи даькъе неграшта лелаю расови дискриминаци. Нах баха дIайибара дешашка хьожача федеральни комиссе моттигерча отделене алхха укх гарггача хана къоастае езаргья Джорджерчен лоаллахарча Къулбехьен Королинерчен профсоюзаша а къаьст-къаьстача болхлоша-неграша а язъяь 4 эзар гаргга жалоба. Ши кулг вIашка ца дуллаш комиссе болх бешехьа а, цун директора Т. Макферсона яхачох, шоай жалобаш къоастаерга хьежараш кIезиглуш бац.

Къахьегамца дувзаденна гIулакх — сий дайнача дискриминаце мухьар тIалатташ алхха ше цаI хинна Iац. «Алхха кIайчарна» яха табличкаш хIанз американски къулбехьене хьалйийтта йоахкаш бIарга ца гой а, укхаза кIоаргга овлаш хийца расизм гучаюл дешар кIайбараштa къаьстаи неграштa къаьстаи хьесаш хиларца а, городашка Iаьржа геттош лелаярца а. Алхха укх денношка Атлантера 45 километр дIахо вахача уллача Соушл Серкл яхача городоке бахача неграшха болча наха суде жалобаш еннай. Мэра духьала язъяьча иска тIа йоах, городоке алхха цаI мара йоаца нек ду муниципальни бассейн неграшта дIакъайлай: ишта да гIулакх кхыча спортивни гIирсашца а. ХIаьта Соушл Серкле бахача нахах хIара кхоалагIа вар негр а ва.

Ишта я къулбехьарча бIайхача маьлха кIал зиза доаккхаш латташ каштаи, кхачаш латташ персикаш а йолаш йолча американски цхьан штатера — Джорджера алхха цхьайола иреи саготеи йола проблемаш. Цхьабакъда массанена а телац цига маьлхо сердал.

Н. СЕТУНСКИЙ,
ТАСС корреспондент.

Атланта.
г. Дели.

Къулбехьен Вьетнама мукъаяьхача районашка баха нах тIом болча хана бохабаь халкъа боахам юха метта оттабеш ба. Городашка а кхыча нах бахача моттигашка а бахача наха доккха новкъостал ду Къулбехьен Вьетнама Халкъа герзашцарча низий подразделеней бIухоша.

СУРТА ТIА: тIемаш долча хана дохадаьрех цхьа тIий юха метта оттадеш боахк Халкъа герзашцарча низий салтий.

ЦБ—АПН сурт.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

ПАРОДОНТОЗ

Долаштеи цергаштеи хулача лазараштa юкъе дукхагIа дIададаьржарех цаI да пародонтоз яха лазар. ДукхагIча даькъе тIарфуъ доларца дувзаденна а хулаш 11—12 шу даьннача йиIигашта хила тарлу из 12—20 шу даьнначарех 5—9 процент. 20—40 шерага кхаьчарех 50 процент. хIаьта 40 шу а кхы дукхагIа а ха яьннарех — 90 процент нах ба пародонтозах цамогаш бараштa юкъе.

Пародонтоз дукхагIа хул церган цIен ца ераштa, городашка бахараштa, иштта кхыдола цамогараш дараштеи дегIа низ бехараштеи.

Дукхача бIаьнерашка бIаьнега дIакхочаш цIи йолаш хиннад из лазар. ХIанз а массехк цIи я цун — пародонтоз, амфодонтоз, альвеолярни, кхыраш.

Церганштa гонахьара долаш лазаши (пародонта) хIаьта пародонтий гонахьара тIаьхкаш яшаш (альвеолы) хьахулаш да из. Цунах мел а луш Iолеш церган. ДукхагIча даькъе долех цIий ухаши долаштa гонахьара моттигаш йоахкалуши хила доллау из лазар.

Из хьахилара бахьанаш дувцаш дукха теореш я Iилмахоша ядъяь. Цхьабарашта сага гонахьарча Iалама бахьанашца хьахулаш санна хет пародонтоз. шоллагIбараш хьалхарча даькъе церганштa гонахьарча моттигашка а беш сага еррига организмо во болх барца дувзаденна дегIа чухьнахьа хьахул яхаш ба из хилара бахьан.

Церганштa уллурча моттигий обменни процесс толхаеш организме нарушенеш хьаеш долча чухьанахьарча бахьанашца дувзаденна да аьлча нийсагIа хургда пародонтоз яха лазар. ХIаьта из алсамдоккхаш, чIоагIдеш да сага дегIал арахьарча хьалашца хьахула бахьанаш.

Гийга диткъача шоргашта, дихка, жомараштa, дега. сина пхьаьнашта хулачеи иштта диабет. кхыдараш санна долчеи лазарех, витаминаш кIезига хиларах хьахила тарлуш да хародонтов. Цул совгIа моллагIа кхыдола лазар котдоалаш хилча халагIа хулаш да из.

Пародонтоз чIоагIдалар кхерам болаш да церган бIеккарам, хилар, кхачах юхейиса хIамаш долаштеи церганштеи юкъе йоххаяларца дукха микробаш Iаь. кхыдараш санна дола церганштa доал ца дарах хьахулараш а. Массехк формеи степени йолаш да пародонтоз. Хален аттеи оалача шин формах. цхьоалагIча, шоллагIча, кхоалагIча степенех латт из. церга гонахьара тIаьхк яшарген цун овла гучабаларген хьежжа. Церганштa гонахьара долаш толхадеш йолча арахьарчеи чухьнахьарчеи факторий Iодкъамга хьежжа хул цу лазара формеи степени.

Цу дерригей лоархIам а беш лерттIа дарба дара бокъюнца довза деза лазар. Из лора мара довзаргдац. Лора яххача хана дарба де дезаш да пародонтоз. Гаьна ца доалийташ хьалхагIа дарба дIадоладича сихагIа веоз унахо. Комплексни де деза дарба. Кхыча лазарех хьахулаш хиларца дувзаденна тайп-тайпарча специальностех болча лорашка гIолла тахка а дарба де дезаш а да пародонтоз. ТIаккха мара лерттIа здарба хургдац цунна.

Пародонтоза дарба деча хана церган йилар, баге хий а кхорзаш хан-ханнахьа цIенъяр, къахьегама, салаIара, хIама даара режим лора яххача тайпара лелаяр боккхача лоархIаме да. ХIаьта тайп-тайпара витаминаш а йолаш дика хила беза унахочун кхача.

Укх тайпара хила деза пародонтоза дарба делга: хьалхардар юкъара нарушенеш е чухьнахьа лазар дола дарба; шоллагIдар моттигера дарба; кхоалагIдар еррига организмага дIакхоача дарба: дилагIдар цу лазарах лоа а луш цахаддаш тIахьожам лоаттабар.

Нагахь санна ший ханнахьа дарба де доладьдале, из бокъонца а комплексно а дой дIадоалаши иштта унахочун ханаца, кхыча лазарашца дувзаденна дIаьхлуши да пародонтоз.

Пародонтоз ца хилийтара боккхача лоархIаме да массаза баге цIена лелаелга каст-каста хьожа а хьожаш цахаддаш профелактически дарба делла.

Б. ГЕППЕРТ,
лор стомотолог.

Вай республика наькъашка бераш лозадар кIезиглуш дац. Укх шера ялх бетта Нохч-ГIалгIайчен наькъашка бераш лозадеш 76 авари яьй, цу юкъе 25 бер дийнад, 64 бер лозадаьд.

ДукхагIйолча даькъе уж хатараш бераш дисциплинированни ца хилар а эггара ханза ягйоаца наькъа бокъонаш царна ца хар а бахьан долаш хиннад: йиххе транспорт йоагIашехьа а ца йоагIача моттиге наькъал дехьабувлар, цхьаннахьа латтача транспорта тIехьашкара хьагунабувлар, наькъашка ловзараш дар, велосипедаш хехкар бахьан долаш.

ФЕ ХИЛА

Эггара дукхагIа авареш хиннай города Октябрьски, Ленински районашкеи Сунжейски, Шалински районашкей.

МагIалбике укх шера 4 августе хилар из. Диъ шу даьнна йиIиг М. Тодова йиххе йоагIача автобуса дехьа эккха ейна кIалъяхар. МалгIабекски АТП доллахьарча ПАЗ-672 автобуса водитела бехк болаш а цун де хIама долаш а хинна хатар дацар из. ЙиIиг хала ков яь, ност йийна больнице йихьар. Водитель бехке вац. ХIаьта 4 шу даьннача йиIига бий бехк? Бац! Бехк ба транспортах кхера, лораяла шоай йиIиг ца Iомаьйча а бIарга Iунал доацаш из цхьаь йитача а цун даьи наьнеи.

Цу тайпарча хьалашка машино лозавир 1968 шера ваь Григорьев Юрий. Севастопольски улице латтача машина Iехьашкара цIаьхха ара а ийккха духьал йоагIача машина кIал нийсвелар из.

Ооаха доаладаьча масалашка бераш хала човнаш хиина больницешка ухк. ХIаьта, кхы доккха хатараш хулаш, бераш дсадеш авареш хиьна моттигаш а ма йовзий вайна. ЦIаьккха а цIаьккха а дага дохийтт ахаха даьшта-ноаноштa: лораде бераш, ма дита наькъашка бIаргаIунал доацаш, хьеха наькъа бокъонаш!

ДIалахача кIира республика наькъашка 24 авари яьй. ши саг вийнав, 26 сага човнаш яьй.

М. БАЙБАТЫРОВ.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийна вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря—3-34-38; отделов партийной жизни и культуры— 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30, отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30.

Газет арадувла шинарен, ерен шоаттен деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект, 7/84. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

Заказ № 5504.